

Ture Nerman
Spansk resa våren 1937

Ture Nerman (1886-1969)

Innehåll

Presentation och kommentarer	1
I. Genom Hitlers land till Blums	3
II. Paris – Barcelona	5
III. Barcelona – första turistintryck	7
IV. Svensk socialist vid fronten	10
V. Revolutionen och frihetskriget är ett	12
VI. Spaniens anarkister och syndikalister trogna den antifascistiska enhetsfronten	15
VII. Moderation och disciplin för den militära segern!	18
VIII. Tragedien i Barcelona.....	20
IX. Tragedien i Barcelona	24
X. Tragedien i Barcelona	27
XI. Vardagsliv i Barcelona.....	32
XII. Hur italienare och tyskar mördar och plundrar i Spanien.....	35
XIII. Spanska barnhemmet i Brévière.....	37

Presentation och kommentarer

I början av maj 1937 gjorde Ture Nerman och August Spångberg, båda medlemmar av Kilbom/Flygs Socialistiska Parti (SP), en resa till det republikanska Spanien. Besöket, som varade i 10 dagar, resulterade bl a i en av Nerman författad artikelserie om 13 avsnitt i SP:s dagstidning *Folkets Dagblad*. Det är denna artikelserie som återges nedan.

Ture Nerman var en utmärkt skribent, med personlig stil, och ”Spansk resa” är ett historiskt dokument av stort intresse, där Nerman med inlevelse och god iakttagelseförmåga skildrar många aspekter av livet i republikens Spanien under inbördeskriget.¹

Artikelserien är personligt hållen. Det gäller även de framförda politiska uppfattningarna, som är Nermans egna, men tyvärr är den politiska analysen inte av lika hög klass som hans beskrivningar av folk och miljöer.

I motsats till de flesta andra i SP (inklusive medresenären Spångberg) är Nerman anhängare av folkfrontsidén och kritisk mot den mer revolutionära inriktning som anarkosyndikalisterna och SP:s ”broderparti” POUM stod för. Nerman skulle också ganska snart efter hemkomsten till Sverige bryta med SP – han anslöt sig till högeroppositionen, med Karl Kilbom som mest kända namn, där de allra flesta ganska snart återgick till fadershuset, socialdemokratien. Nermans syn på den spanska folkfronten och övergång till socialdemokratien kan ses som uttryck för en och samma sak: Han hade förlorat tron på den socialistiska revolutionen – åtminstone inom en överblickbar framtid – men han var en glödande antifascist och skulle så förbli.²

Nermans positiva grundinställning till folkfronten märks i de intervjuer han gör med representanter för de olika riktningarna (avsnitten V-VII), där särskilt POUM:s ståndpunkter får en virrig behandling och omgärdas med frågetecken och pessimistiska påpekanden, medan intervjun med PSUC:s (katalanska kommunistpartiet) representant på ett utmärkt sätt redovisar den ”officiella” folkfrontspolitiken, dvs hur man ville att den skulle uppfattas. Den politiska praktiken med förtal, hets och förföljelse mot meningsmotståndare undviker Nerman. Det är inte så att Nerman förnekar dessa och andra problem – han är ingen stalinist som gör våld på verkligheten för få den att passa in i ”teorin” – men hans politiska ståndpunkter får honom att betona de fakta han anser är *väsentliga* i sammanhanget och nedtona andra.

En annan brist med Nermans analys är att han inte verkar ha försökt sätta sig in i de faktiska *politiska* förhållandena och deras bakgrund. Han verkar t ex tro att socialdemokraterna och kommunisterna (stalinisterna) har samma syn på folkfronten, fast så inte är fallet: Bland de förra fanns en ”höger”, representerad av Prieto-Negrín, som samarbetade med stalinisterna och stödde den förda folkfrontspolitiken, och en vänster, representerad av premiärministern Caballero, som försökte motverka det stalinistiska inflytandet, särskilt inom armé och polis.

Nerman redogörelse för majdagarna i Barcelona, då motsättningarna i det republikanska lägreret exploderade i väpnade sammanstötningarna mellan revolutionärer (anarko-syndikalister, POUM-anhängare) och reformister (stalinister och borgare), ger tyvärr intryck av ett ”von oben”-perspektiv. För Nerman är det en ”tragedi”, vilket givetvis är sant, men att huvudsakligen karakterisera händelserna på detta vis innebär att man bortser från eller bagatelliserar

¹ För att bevara ”känslan” har vi inte försökt modernisera Nermans stavning, som idag kan verka något kufisk: Bland radikala på 30-talet var det vanligt att anpassa stavningen till hur orden uttalades (t ex skrev man ”jus” i st för ”ljus” och ”Svärge” eller ”Sverige” i st f ”Sverige”).

² Om motsättningarna i Socialistiska Partiet vid denna tid, se Håkan Blomqvists utomordentligt intressanta [Gåtan Nils Flyg och nazismen](#) – särskilt kapitel 8, ”Förhoppningens tid”, där avsnittet ”Spanska inbördeskriget” och efterföljande avsnitt tar upp Spanien-frågorna.

Nerman ger sin version av detta i tredje delen av sina memoarer, [Trots allt! Minne och redovisning](#), Stockholm 1954, som även innehåller en utförlig redogörelse för Spanien-resan (OBS finns på marxistarkivet).

de bakomliggande orsakerna. I Nermans värld framstår majdagarna främst vara ett resultat av skjutgalna ”okontrollerbara” element i st f. ett uttryck för djupa sociala och politiska motsättningar, som han förvisso inte förtiger men ändå nedtonar.³

I själva verket går det inte att förstå majdagarna utan att inse att de var resultatet av motsättningar som under lång tid hade byggts upp mellan de proletära krafter som ville försvara och fördjupa revolutionen och de som ville återupprätta en borgerligt demokratisk ordning, inklusive en borgerlig våldsapparat. Konfrontationer mellan dessa två ”grupper” hade förekommit hela tiden och skärpts våren 1937. Detta var allmänt känt och låg bakom beslutet att förbjuda 1:a maj-demonstrationer – risken för sammanstötningar var stor (Nerman skriver: ”här i Barcelona ordnas ingen demonstration”, men säger inget om orsaken – se avsnitt II).

I denna mycket spända situation kom en kommunistledd polisattack på Barcelonas telefoncentral, som alltsedan Franco-upproret slogs ned hade stått under facklig kontroll (CNT-UGT). Syftet med polisaktionen var att bryta arbetarkontrollen och underställa telefoncentralen den katalanska regeringen. Detta såg arbetarna som en provokation för mycket: Fördämningarna brast och arbetarna välldes *spontant* ut på gatan för att med vapen i hand försvara sig mot det som de uppfattade som en borgerlig kontrarevolution. För att detta ska framgå ur Nermans artiklar får man läsa dem uppmärksamt och ”kritiskt” – det kommer fram i intervjuer och i ett citat från en CNT-rapport, men Nerman själv försöker inte tränga in i denna problematik som är den centrala för förståelsen av händelserna.

Ibland blir det nästan pinsamt, som när Nerman utan någon som helst ytterligare reflektion återger påståendet (artikel VIII):

”Varje organisation kan framlägga listor med hundratals medlemmar, mördade av motståndare. Det är en gammal form för uppgörelse i Spanien.”

I stället för att inse att det omfattande mördandet är ett symptom på utomordentligt hårda motsättningar, skylls på den spanska mentaliteten. Förvisso är det sant att det tidigare i Spanien hade förekommit terrorism – mord och attentat – men de hade då riktat sig mot förtryckare (polis, reaktionära kapitalister och enstaka förrädare från de ”egna leden”), inte mot andra riktningar i arbetarrörelsen och i synnerhet inte i den omfattning som de nu fått.

Det finns mycket annat i Nermans artiklar som kan vara värt att komplettera och kritiskt kommentera (såsom hans ointresse att närmare titta på skillnaderna mellan UGT/PSUC och CNT/POUM i socialt avseende), men det får räcka med ovanstående. För den som vill tränga in närmare, i synnerhet i majhändelserna, följer här en lista med litteratur på svenska:

A. Beevor, *Spanska inbördeskriget*, Historiska media, 2006, kapitel 23, ”Ett inbördeskrig ...”

B. Bolloten, [Spanska inbördeskriget: Revolution och kontrarevolution](#) (eng. uppl. 1991)

P. Broué, [Den spanska revolutionen \(1931-1939\)](#) (fransk uppl. 1973)

N. Chomsky, [Makt och motstånd](#), Pan/Norstedts. Stockholm, 1969. Kapitlet ”Objektivitet och liberal vetenskap” innehåller ett längre avsnitt om Spanien, som finns på marxistarkivet

F. Claudín, [Den olägliga revolutionen \(Spanien 1936-1939\)](#) (sv. uppl. 1979)

F. Morrow, [Spanien 1931-1937](#), Röda Rummet 1976, särskilt ”Andra boken” kapitel 9-11

H. Thomas, *Spanska inbördeskriget*, Rabén & Sjögren, 1978, särskilt kapitel 37.

Martin Fahlgren (10 september 2008, uppdaterat april 2012)

³ I en artikel i *Social-Demokraten* 18/5-37 är Nermans kritiska hållning till POUM-CNT ännu tydligare (se *Gåtan Nils Flyg ...* a.a.). Det är intressant att jämföra Nermans beskrivning av majdagarna med reskamratens, August Spångberg, som också skrev om detta i *Folkets Dagblad* (18.5-37) i artikeln ”Enig front i Spanien mot fascismen” (ingår i samlingen [Socialistiska Partiet och POUM](#)) och i broschyren [Spanien i revolution](#) (1937). Spångberg är betydligt mer positiv till POUM:s och CNT:s politiska inriktning. Ändå skulle han lämna SP tillsammans med Kilbom & Co.

I. Genom Hitlers land till Blums⁴

Kanske jag får inleda mina brev från Spanien-resan med nedfärden genom Tyskland? Självklart inte ”sanningen om Tredje riket” – den listar man inte ut på ett dygn – men ändå några turistintryck.

Från Karlskrona, där jag pratade politik på måndag, kom jag till Alvesta vid midnatt, låg där i nattväntsalen fyra timmar och fortsatte vid 4-tiden till Malmö. Där stötte kamrat August Spångberg till från Stockholm, och så fortsatte de två svenska kamraterna söderut.

Färjan var den tyska ”Preussen”, så att från Trälleborg reste vi under hakkorsflagga. Eljes märktes ingenting av regimen förrän vi nådde Sassnitz: på färjans vagnsdäck möttes ett par lag järnvägsmän vi tittade nyfiket för att se umgängesformen, men det var bara två som mumlade ett matt ”heil” och en som sträckte handen nonchalant halvvägs.

Pass- och tullformaliteter var mycket lätt undanstökade och så fortsatte vi mot Hamburg, förbi Stralsund, Rostock, Lübeck. Var nazismen påfallande i det yttre livet? Knappast, Hakkors förstås på järnvägsstationer och lite varstans, Hitlers foto i butiksfönstren men vi såg inga bilder av Göring och de andra, Führern tycks stå alldeles i särklass. Han avbildas gärna sentimentalt tillsammans med barn men förefaller blyg för dem – anledningen är inte obekant. Vi såg här och var några nazister i armbindlar med hakkorset, de rökte nonchalant cigarett och värkade eljes förvuxna scouter, något slyngelaktiga.

Men några riktigt grova, vidriga nazigossar stod vakt på Hamburgs centralstation, tre stycken i giv akt vid en dekoration med Hitlerbyst, Hitler-foto och ”anteckningsställe för nationens tackoffer”, alltså en nödhjälpscentral. Vi iakttog gossarna rätt länge och såg inte en människa ägna dem en blick. Ett par timmar senare vaktade vi åter gruppen – nu tre nya, lika utsökt råa typer – och fortfarande samma absoluta likgiltighet från allmänhetens sida.

På samma sätt när på kvällen ett romantiskt kapell på 20 pojkar marscherade den stora gatan Steindamm fram med brakande trummor och gälla flöjter – det imponerade inte på en katt.

Nej, man tycks ha tröttnat på skådespelet, man låter gossarna larma, det hör till regimen, och man finner sej i regimen.

Det lilla jag har sett av Tredje riket värkar helt utan entusiasm men också helt undergivet. Naziynglingar och riksvärn ser säkra ut, som härskande grupper. De mera storbörgerliga typerna bär stora hakkors och ter sig karska. Småborgarna bär ibland små hakkors men ser f.ö. lika lydiga och glädjelösa ut som de såg ut före Hitler. Där såg jag ingen skillnad mot förr.

Och arbetarna? Ja, dem såg man inte mycket av på resan eller de fem timmarna i Hamburg. Jo, vi gick in på en mycket ”folklig” ölkrog, där luften var tjock av rök och där gamla kvinnor och män av olika åldrar pimplade bier och sjöng med i de slagdängor, som ett jassband om tre man spelade. Det var en sällsam scen från fattigtecknaren Zilles kretsar. Några arbetare med ryggsäckar, en ung halvfull proletär likt ett av Rysslands forna ”vilda barn”; i detta paradiset med väggarna fulla av vinflaskor sökte de fattiga glömska. En av kvinnorna liknade drottning Kristina, en ung ensam allvarlig man vid bardisken minde om Karl Liebknecht som 20-årig. –

Mycket uniformer, som alltid här i Tyskland. Men man hälsade inte med Hitlerhälsning just någonstans. Järnvägsmännen jorde honnör. Kvinnorna är mera sällan målade (sympatiskt drag), flickorna har långa flätor, somliga. Överhuvud har det hela en stämning av surnat 1800-tal. Både människor och hus. Bilarna är mest 8-10 år gamla typer.

Priserna i Hamburg tycks ungefär motsvara dem i Svärge. Om jag har s.k. registermark, d.v.s. en mark à 97 öre. Med den vanliga kursen blir allt 80% dyrare här än i Svärge. Och om jag

⁴ *Folkets Dagblad* (FD) 4 maj 1937

ska köpa på min tyska lön, blir det nog ännu dyrare. Bland skyltfönstrens varor fäste man sej vid en mängd spanska viner till, som det föreföll, ganska låga priser. Utbyte från Franco mot tyska bomber!

Några av Hamburgs gator har döpts om, man såg strykningarna på en stor stationskarta. Så hade Friedrich Ebert damm blivit Adolf Hitler damm, Stresemann-Strasse heter nu Horst Wessel-Strasse, och i st. f. att gå Karl Marx-Strasse får man promenera Schlageter Strasse. I Hamburg som har minnen av Heinrich Heine och som en gång var Ernst Thälmanns röda stad. Nå, gatorna är väl inte definitivt döpta än!

Vad läser det tyska folket? Att döma av boklådofönsterna menlösa romaner av 1800-talstyp, historiska d:o av nationell anda, arbeten av Rosenberg, Lay, m. fl. nazi-teoretiker, om Tysklands forna kolonier, om armén och folket, om Hitler-ungdomen, om den vita rasens välde, Mosleys bok om den engelska fascismen, hetsböcker mot bolsjevismen: Moskvans hand i Fjärran Östern, Bakom Genève står Moskva etc. En rad propagandaskrift för Franco: Soldater räddar Spanien. Ett hyllningsarbete om Mussolini med förord av Göring. Av skandinaver såg jag Hamsun och Gulbrandsen, typiskt. På tillfrågan i boklådan i Hamburgs centralstation upplystes att Selma Lagerlöf inte går men Sven Hedin och Bengt Berg vore omtyckta. Jojo! Och på stationerna vid vår väg genom Tyskland fanns bland alla tyska tidningar en enda svensk: Svenska Dagbladet!

Natten tisdag-onsdag fortsatte vi färden till Köln. Dit kom vi kl. 7,15 på morgonen, den 28, och reste vidare kl. 9. Våren har kommit ett stycke längre i Tyskland än i Svärge, överallt arbetades det i trädgårdar och utmed vägen Köln-Aachen blommade körsbärsträden.

Vid 11-tiden lämnade vi Tyskland. Inga svårigheter med pass och tull. Tjänstemännen överallt vänliga och artiga. Likadant i fortsättningen i Belgien och Frankrike.

Belgien ligger vackert med gröna kullar och strida strömmar, ibland kalkbärg. Små samhällen med små dockhus och små nätta trånga kamrar med stora parsängar. På vägar kor, getter, får. Våldiga slagghöjder ibland, som börjar få gräs och träd.

Så det franska landskapet; ängar, åkrar, kullar, floder, med prämar, trädungar med nytt jus-grönt löv, gula blommor, en underbart mild stämning över det mjuka, vågiga landskapet, något kvinnligt, något akvarell-milt, man förstår att konstnären älskar detta land. Röda tak på de små samhällena. Frukträd och syrener i blom. En bil kör fram på osynlig väg oppe i grönskan. Lätt dis omväxlande med vårsol.

Av världskriget syns inga andra spår än några krigsmonument. Naturen har täckt över, livet har utplånat dödsminnena. De döda är glömda, invaliderna är döda eller åldras i det fördolda, där inte turismen når in med sin blick från tågfönstret.

Men en dagsresa längre söderut lever fasorna opp, dånar kriget, mördas människor, skövlas hem och städer. I Spanien har fascismen tänt det nya världskriget.

Och dit reser vi två nordbor genom ett vårligt fagert Europa – som snart kan stå i lågor. Dagens press talar om Molas ohyggliga ödeläggelser i Nordspanien. Idyllen, vi njuter utmed vår väg, är som en dröm. När som helst kan vi väckas till kapitalismens krigshelvete.

Nu ångar tåget in i det larmande Paris. Kl. 16,49 stiger vi av på Gare du Nord.

I morgon går resan vidare. Nästa brev från Spanien!

T.N.

II. Paris – Barcelona⁵

I förra, första, resebrevet till Folkets Dagblad hade vi två nordiska Spanienresenärer, August Spångberg och jag, hunnit genom Hitlers land till Blums och ångade just som brevet avslutades in på Paris Nord-bangård. Nu har vi hunnit nästa stora station. Vi är i Barcelona, i det röda Spanien.

Nedresan genom Frankrike var skön. Paris lämnade vi i förgår, den 29, kl. 13, en härlig sommardag med sol och grönska. Sommaren var redan så långt, att man på ett par håll slog gräset. Efterhand gled vi fram genom trakter med vinodlingar, långa sträckor inget annat än små vinbuskar med redan stora blad. Vi passerade Lyon och stannade för natten i Avignon, påvarnas tillhåll under sin ”babyloniska fångenskap” en gång i medeltiden. Avignon är redan riktiga Södern med palmer.

Sista april på morgonen fortsatte vi från Avignon i högsommarvärde söderut. Blommande kastanjer, vinodlingar, Efter en kvart det litterärt berömda Tarascon. Vid Sète skymtar Medelhavet. Vid Elme, 3 svenska mil från spanska gränsen, ser vi på avstånd Pyreneernas blågrå höjder. Landskapet blir alltmer spanskt. Kaktusen växer vild utmed vägarna, stora och växlande sorter. Vinbärg sträcker sig oppåt kullarna. Vi passerar över uttorkade floder. En liten kyrkogård under cypresser. Medelhavet igen, pastellblått, lugnt.

13.15 är vi framme i Cerbère, den franska gränsstationen. Pyreneiskt. Vinbärgen går ända ner till det blå havet, där man gärna skulle vilja ta ett dopp i det genomskinliga vattnet, för varmt var det i dag.

Gränsen går någonstans inne i tunneln i berget, men f.n. användes inte tunneln, det påstås att Franco-flyg har följt spanska tåg ända in på franskt område och bombarderat. Nu måste man själv ta sej fram över det höga berget Col des Balistrea. Vi hyr en bil och den kör oss på sick-sackväg utmed allt högre branter opp i höjden, kanske 3-400 meter. En härlig utsikt ner över Corbère, vinbärgen, den klara viken och utanför det blå havet.

Bilen stannar vid en vaktstuga: den franska gränskontrollen. Här slipper man inte lätt igenom i dessa noninterventionsdagar, men vi har våra pass stämplade för undantag och kommer fram utan minsta svårigheter. Men så står vi där med våra väskor. Den franska bilen får inte köra vidare. Vi måste gå. Det är bara en kort bit, ungefär 100 meter, ”ingen mans land” att passera, en väg genom ett vasst bärgspass. Vi tar väskorna och travar på. Passerar en klippavsats och står plötsligt öga mot öga med spanska gränsvakten. Ett litet fort av sten och två flaggor, den spanska och den catalanska. Catalonien är ju ett självständigt rike i union med Spanien. Två vänliga milismän ur folkfrontens armé kommer ut, hälsande på det nya sättet: ”Salut!” i st. f. ”god dag”. Vi legitimeras hastigt, och så börjar nedstigningen utför bärget till den spanska gränsstaden Port Bou, som ligger idylliskt nere i en annan Medelhavsvik i jupet. En av soldaterna vill hjälpa oss bära. Vi vägrar besvara honom. Han kallar ut en landsman ur en liten klunga hus på en avsats, och denne följer oss ner i dalen på en smal gen gångstig. En mager senig arbetare, fattigt klädd. Han tar bägge våra resväskor. Vi protesterar generade. ”Nej, nej”, säger soldaten, ”han är stark.” Så mycket förstod jag av hans spanska. Och därtill, att han hatade Hitler och Mussolini, men ”Spanien är inte Abessinien”! Vi nickar instämmande.

Vi en liten tullstation strax oppom staden lämnar bäraren vårt bagage. Vana att betala för tjänsten frågar vi om priset, men nu börjar Spanien på allvar – den fattige mannen vägrar absolut ta emot någon slant. Vi trycker hans hand och tar tacksamt avsked av de två vänliga kamraterna.

---

⁵ FD 11 maj 1937

Tullen kastar bara ett halvt öga på vårt bagage. Vi travar vidare åtföljda av en tullman, som kan franska och med vilken det blir ett kort meningsutbyte under vandringen genom Port Bou till järnvägsstationen. Han skriver den första sentensen i en liten bok, som jag för med på resen för att få en samling personliga minnen i. Han betonar att om inte Europas arbetare gör sin plikt mot Spanien, så kommer den italiensk-tyska kriminella terrorn att sträcka sina blodiga klor över hela Europa.

Samtidigt med oss travade tre sällsamma män över gränsen: en av amerikansk typ, hes, med stickande ögon, 40-årig, tydligen en spanjor, som vände hem från USA för att slåss, en yngre av vandrartyp, ungefär svensk skogsarbetare, och en kanske 6+-årig vagabond med snörkängor, ryggsäck, baskermössa, pipan fastsmetad i mun och pigga pepparögon med munter vänlighet och erfarenheter från all världens vägar. De hade inga bilpengar utan gick upp och ner.

- Vad säger ni spanjorer om interventionen? frågar jag vår kamrat från tullen.
- Humbug, svarar han. Jälp åt Franco. Men Blum törs inte annat för Parisutställningen.
- Spanien-utställningen är viktigare, skjuter jag in.
- En tragisk utställning! blir svaret. Världens arbetare måste bistå oss.

Vår tullman följer oss ända till stationen i Port Bou, där han tar avsked efter att ha ordnat med våra biljetter genom en kvarbliven tolk från Cooks Bureau.

Den lilla stadens väggar är fyllda med revolutionära affischer och inskrifter. Överallt CNT-FAI, POUM, UGT o.s.v. En affisch manar till värvning. En kommunist har skrivit ”leve Stalin!” på en mur. En lång inskription förklarar att ”den som i detta ögonblick går emot Sovjet-Unionen är fascist”. Utanför i en gatuservering sitter en massa arbetare och dricker vin i skuggan av lövrika träd invid en liten flod, som rinner ut genom Port Bon.

Stationen, som ligger på stadens högre nivå, är fylld av människor, fattiga proletärer utan puder och smink, vackra karaktärshuvuden, ett klassiskt ståtligt folk. Jo, jag ser att en och annan kvinna är målad. Men de verkligt vackra är det inte. Här är det mesta natur. Natur och arbete, och därför vackert.

Vad är det för stora säckar, som bärs i hundratal in genom spärrar, in i vagnarna? Bröd! Man hämtar från franska gränsen. Kanske franska arbetares solidaritet? Det gör innerligt gott att se dessa brödsäckar, som bärs, mest av kvinnor, ofta på huvudet. Om hela världens arbetare så kunde skicka mat till kamraterna i Spanien!

På stationen har klistrats en massa affischer över väggar och gamla reklamskyltar. En säger ”Fascisterna bombarderar spanska barn” och visar bilder av vid flyganfall dödade småtingar,

Tåget skulle gå 2.50 men kommer inte i gång förrän 3.20. Det går med 30 km. fart pr timme över klyftor, genom tunnlar, förbi små städer med gråa medeltida fästningskyrkor. Banan lämnar havet i öster och går inåt land. I väster ser vi längs Pyrenéernas toppar. En bro över en klyfta passeras sakta. Vi ser, att den är skadad. Ett dåd av Francoflyget.

Folk pratar, skrattar, man hör namnen Franco, Mussolini. Flugor surrar i kupén. Många resenärer åker utan vanlig biljett, har i stället något dokument från någon organisation. En särskild kontrollant går genom vagnarna och ser på passen. Vi är ju i ett krigande land. Det syns också av en annan sak: lämporna i vagnen är dämpade med tunna gredelina höljen – tydligen för att tåget inte ska observeras från luften. Samma överdrag på stationernas lampor.

Vid en station Celva står ett litet flickebarn och gör folkfrontshälsning med knuten näve åt tåget.

Vi passerar ett par större städer, Figueras och Gerona, och fram mot 8-tiden på kvällen är vi äntligen i Barcelona. Där tas vi emot av en gammal bekant: Augustin Souchy och en Stockholmsklubbist Gösta Israelsson – som flaggar med Avantgardet – och förs till ett stort hotell, Victoria. Vi möts också av den glada nyheten, att Francos flaggskepp España har sänkts utanför Bilbao.

I dag hade vi tänkt få bli med på en väldig 1 maj i revolutionens tecken. Det blir så på andra håll, men här i Barcelona ordnas ingen demonstration.⁶ Man arbetar i stället overtid för försvaret. Några majdekorationer är emellertid uppförda på och vid Plaza de Cataluña [Plaça de Catalunya], staden stora centrala öppna plats, där det vimlar av folk som promenerar i solen. Likaså är det fullt i Ramblas, den långa promenaden neremot hamnen.

Egentligen skulle jag redan i detta resebrev ha gett en överblick över stad och folkliv men nu misstänker jag, att Folkets Dagblad utrymme inte tål vid mera för dagen, och förresten får jag inte använda mycket av den knappa tiden här nere till att skriva färdigt; det gäller att se och notera, ladda sej med intryck. Desto mera kan man få med sej att berätta.

Jag återkommer alltså i nästa brev till en allmän skildring av Barcelona och dess folkliv i mån jag hinner iakta det de tre dagarna innan kamrat Spångberg och jag reser vidare till Valencia. Intervjuer o.d. får anstå några dagar. Flera intressanta är emellertid redan avvärkade. Salut!

T.N.

III. Barcelona – första turistintryck⁷

Ja, så var vi i Kataloniens huvudstad, August Spångberg och undertecknad, och innan jag kommer in på det politiska livet här kan det passa att ge några allmänna turistintryck av den stora staden och dess folk.

Barcelona är en stor stad, både i utrymme och till folkmängd, här har drygt miljonen människor, något mer än i Madrid normalt. Spaniens största stad alltså. Den är vackert belägen vid Medelhavet, har ståtliga öppna platser och avenyer, höga hus, ibland snygga, oftare av den där sydländska barocken från 1800-talet, som är mera pompös än vacker. Här finns också en ”Gamla stan” neråt hamnen, med smala slingrade gränder, s.k. callar, mörka, dystra.

Staden är bullersam som i allmänhet Söderns städer. Trafiken är livlig. Bilarnas hastighet fri – sannerligen ingen tyst trafik heller – man trivs här med larm och oväsen.

Barcelonas centrum är den stora Plaza de Cataluña, alldeles utanför vårt hotellfönster. Där lustvandrar folk, där leker barn i sanden, där finns statyer och stora bassänger, där bjuder en man ut stolar för 20 centimos att sitta på – mitt i sanden! Inne i mitten av Plazan har till 1 maj byggts upp ett konstnärligt lyckat monument av papp, en pelare på ett postament, med bilder av fabriker, av skördefolk, av soldater i kamp eller på marsch, och inskrifterna; ”Intensifiera krigsindustrin”, ”Leve den ordnade folkexercisen”, en erinran om industrins och jordbrukets gemensamma intressen och en maning till facklig enhet.

Från Plazan leder Barcelonas största stråk ner till hamnen. Det heter ”Ramblas” och har olika namn för olika stycken. Här går hela dagen och särskilt mot natten – då folklivet ökar med svalkan – barcelonerna i tiotusental fram och åter, pratar, köper tidningar och vykort i kiosker vid sidan, står i klungor kring 3-4 porträttörer och karikatyrtecknare. Särdeles skickliga är

⁶ Demonstitionsförbud på 1:a maj gällde även i övriga delar av Spanien. Anledningen var att man fruktade att de hårda motsättningar som rådde mellan CNT/POUM-anhängare och främst stalinister skulle kunna bryta ut i sammanstötningar om man tillät demonstrationer. – *Red*

⁷ *FD* 12 maj 1937

dessas inte, men så kostar bilden bara 1 peseta, färglagd 2 pesetas – i svenska mynt nu resp 15 och 30 öre; pengar tjänas dock inte lika lätt här. Som prov hänger bilder av filmstjärnor, naturligtvis bl. a. Greta Garbo.

På Ramblas, som på flera håll, ser man blomsterhyllningar åt folkhjältar som har stupat i gatustriderna i juli i fjol. Blommorna har placerats på platsen där de föll och en tavla ger namn och porträtt. Underbara blommor. I svensk valuta nu är blommor här så billiga, att det torde svara mot tiondelen av i Svärge.

Åtskilliga av folkets män stupade för fascisternas kulor. T.o.m. oppe i Columbusmonumentet, nere där Ramblas mynnar ut i hamnen, satt dessa banditer med maskingevär och sköt arbetare.

Man ser ännu åtskilliga skotthål i väggar och fönster. Alla fönster är f.ö. överklustrade med pappersremсор i mer eller mindre konstnärliga mönster. Det är för att fönstren ska hålla bättre vid bombardemang.

Men kyrkorna då? Är de uppbrända allesammans, som borgarpresen påstår? Nej då. Men åtskilliga är förstörda. Barcelonas domkyrka står tämligen orörd. Men inne i Gamla stan kommer vi plötsligt till en ju öppen plats, som verkar misstänkt. Jo, där är ett kloster bränt och förstört: Convento de Santa Teresa, ett nunnekloster. En kamrat, en ung norsk-fransk konstnär Paul Gauguin, ättling av den berömde målaren Gauguin, frågar en gammal gumma:

– Det är väl fint, att ni har fått jus här?

Gumman skakar ursinnigt på huvudet:

– Nej! Nej! Nej!

Men vi tycker det gör gott med den flödande solen i det förr så mörka husgyttret och tänker på Strindbergs 80-talsfriska:

”Här rivs för att få luft och jus. Är kanske inte det tillräckligt?”

Och så tycker säkert också Barcelonas arbetare. Man måste förstå hatet mot prästerna, som förtryckte folket både andligt och ekonomiskt – kyrkan var storkapitalist, – dessutom låg präster i kyrkor och kloster och sköt på folket. Vi har sett flera ”heliga” hus, där så var fallet. Kyrkorna här nere är veritabla fästningar. En är t.o.m. byggd på en gammal romersk borg. Barcelona har nämligen anor.

Ännu är inte staden pacificerad. På de flesta större hus, som arbetarna av olika riktningar har exproprierat och installerat sig i, står det kulsprutor och vakt bakom sandsäckar på de flata taken. Utanför organisationernas hus finns också sandsäckar och vaktposter, och ska man komma in måste det finnas pass. Alldeles som i Ryssland i dess revolution. Mycket är förresten lika här och där. Men spanjorerna är gladare, jusare till sinnes på något sätt. Större frihet för olika riktningar inom arbetarklassen. Nå, Spanien kanske bara har sin Kerenskijperiod ännu.

Om spanjorerna som folk ska jag akta mig att ge något eget omdöme än. Man säger, och så mycket förefaller dock stämma, att folket är vänligt, barnsligt, roat av allt som smäller, och allt som blänker, ärligt och utan större brådska. ”Mañana” (manjana) är ett älsklingsuttryck: det betyder ”i morgon”, alltså ingen brådska, och ”i morgon” kan då också betyda i övermorgon eller om en vecka o.s.v. Spanska folket tycks leva i en tidigare ekonomisk epok än vi och därför har en förkapitalistisk mentalitet på gott och ont. Man möter här människor, inte maskiner.

Vad ska jag mer berätta från två dagars strövtåg? Vi har talat med åtskilliga politiker av alla riktningar inom arbetarrörelsen, dagarna har gått till detta och till besök hos myndigheter, i saluhallar, i en bussverkstad, på en krigsutställning etc., men det är så viktiga saker att det ska

bli särskilda artiklar om. En kväll ägnade vi åt nattlivet: en varieté med tämligen enkla sångsaker av överåriga barockfeta spanjorskor och äkta men sekunda spansk dans, ett par bordeller av grov och tragisk art med priser ända ner till 2,2 pesetas (i svensk valuta nu 35 öre!) – men prostitutionen är alltså den normala livsformen för de ogifta männen i Spanien, där en kvinna inte får kyssas före äktenskapet!⁸ Och så besökte vi en cabaret nere i hamnkvarteren, där vem som helst får uppträda och sjunga och där man ur folket har plockat fram åtskilliga nu betydande artister. En trång sal med ett hundratal människor vid småbord, intelligenta typer, som begärligt lyssnar till en ung man lik en av bröderna Björling, som sjöng något högrävande romantiskt med grandios röst. En gammal grå korthårig farbror ackompanjerade på piano med cigarrstump i mun, Röda lyktor i taket. På en läktare en rad vintunnor. På väggarna kakelskivor med upptakter till kända operor.

Härmed nog för dagen. Det gäller att använda tiden till att se. I nästa brev hinner jag kanske komma in på de politiska förhållandena något. På återseende!

T.N.

Utdrag ur skrift, riktad till milismän, som uppmanas att inte utnyttja prostituerade.

⁸ Här är TN orättvis/okunnig. Det gjordes faktiskt en hel del för att bekämpa prostitutionen, genom propaganda och agitation (se bild nedan), genom erbjudande av omskolning och arbete för prostituerade. Samtidigt bekämpades den traditionella moral som band "redliga" kvinnors sexualitet till äktenskapet och många unga kvinnor från den tiden har vittnat om att det för deras del innebar en enorm frigörelse. Sedan är det givetvis också sant att rester av prostitution fanns kvar. – Red

IV. Svensk socialist vid fronten⁹

Eilert Hagberg, Stockholmsklubbist, Spanien-frivillig, berättar om sina upplevelser på Aragon-fronten.

En brunbränd ung man med mustascher, som tyder på spanjor, men spanjoren talar svenska.

– Hagberg, målare, Enskede socialistiska ungdomsklubb.

Han har just kommit till Barcelona på permission från Aragon-fronten. En blesyr har han fått, men inte farlig: en granatskärva sitter i högra underarmsbenet, men den är av aluminium, så den gör ingen skada, säger vår unge kamrat leende.

Och så slår vi oss ner på en uteservering vid en kopp jolmigt kaffe med söt mjölk, och Hagberg ombedes berätta, hur en svensk arbetarpojke har det som frivillig vid en spansk front.

– Jag åkte ut den 11 februari från Stockholm tillsammans med två andra förbundskamrater: Yngve Andersson och Harry Norrblom, alla tre från Enskede.

Vi skulle ut i POUM:s (oavhängiga socialistpartiets) milis men kom i förbindelse med CNT-FAI:s (syndikalisternas). I Paris tog vi emellertid fel på adressen och kom till en kommunist, som visade oss till deras värvningsbyrå. Där uppgavs att CNT-FAI-milisen redan vore upplöst och det nu funnes en spansk folkmilis. Man tog mitt introduktionspapper från Johan Andersson i S.A.C. och det fick jag aldrig igen. Mina två kamrater var försiktigare och visade aldrig sina papper.

Vi fick också en uppgift att gränsen skulle stängas och att vi nu måste fara med i sista transporten. Gränsen stängdes dock först fyra dagar senare.

Så for vi på kvällen med kommunisternas extratåg, bortåt 1 000 man européer och amerikaner, alla möjliga nationaliteter, men bara vi tre svenskar. Vid Perpignan i Syd-Frankrike gick alla av. Vi svenskar hade vårt gepäck poletterat direkt till Antwerpen-Cerberes (den franska gränsstationen) och för säkerhets skull fortsatte vi dit och hämtade själva våra grejer.

När vi kom över gränsen till Spaniens gränsstad Port Bou, träffade vi CNT-män, som skaffade oss logi, så fick vi papper, tågbiljett etc. – och kom hit till Barcelona. Här mötte vi Olle Jansson, ordförande för den syndikalistiska ungdomen i Stockholm. Han hade legat fyra månader vid fronten. Efter fyra dagar kom också vi dit, rikligt utrustade med kläder och underkläder, bara ingen uniformsrock, ylletröjor däremot i överflöd. Norrblom fick ha sina egna kläder, för han var för stor för spanjorernas. Uniform är förresten något okänt här, det enda enhetliga är egentligen mössan.

Vi låg alltså först i en by Pina i vaktjänst. Tjänsten var lätt, man fick välja mellan fotboll och exercis, och exercisen bestod i solbad och diskussion – värst pratade tyskarna, aldrig mindre än fyra i taget. Jag exerceerade bara 6 gånger, sammanlagt 2 timmar var gång. De flesta därute hade emellertid redan varit med om några attacker, och vi svenskar hade ju nyss exerceerat. Norrblom föreslog 2 timmars hård exercis pr dag, men det blev allmänt avslag, d.v.s. man skrattade bara och kallade honom för ”tokiga svensken”.

Så kommer jag till allvaret: Villafranca-attacken i mitten av mars. Vi kördes i bussar från Pina till våra utgångsställningar och marscherade 2 ½ km. obesatt land, fascisternas patruller drog sig undan under en smula skottlossning. Efter två dagar började de kanoneld mot oss. Ingen dödades den gången, Fyra dagar senare fick vi påhälsning av flygmaskiner med kulsprutor, och de tog tre man.

---

⁹ FD 19 maj 1937

Vi låg emellertid kvar i våra ställningar i 14 dagar. Maten var bra, vattnet dåligt. 12 man av 30 låg sjuka i magsjukdom men klarade sej. Första dagarna var det kallt, bara 3-4 grader om natten, och vi låg utan filter på marken och frös.

Så fick vi avlösning och kom tillbaka till Pina. Där bodde vi i jordkojor, nybyggda och med eget kök, så på dagarna var det fullt sommarnöje. Vi var fyra svenskar och en tysk, som talade svenska, tillsammans i en kula, som därför kallades Villa Sueca. På dagarna spelade vi fotboll på en plan 150 meter från fascisterna, och vi badade i Ebro. Fascisterna kunde gott ha legat i de höga snåren på andra sidan och skjutit oss. Men de sköt inte. Ja, en tysk av de våra sam t.o.m. över och pratade med dem när vi fann att de var så fredliga. De förklarade att de var tvångsmobiliserade och gärna ville gå över men hade sina föräldrar i Zaragossa, och gick de själva över, så blev deras anhöriga där hemma skjutna allesammans. Sådan är Franco-sidans moral. Man vill segra med terror. Men de där pojkarna sade, att de sköt bara när officerarna kommenderade och då siktade de uppåt!

En eftermiddag kl. 3, fjorton dagar sedan vi hade kommit tillbaka till Pina, fick vi order att marschera kl. 5, vart var ovisst, sådant får man aldrig veta. Vi gissade på Madrid eller Huesca. Vi gjorde en rast på vägen för mat. Sedan vart det ingen mer mat på tre dagar.

Vad var det sen? Jo, urlassung och marsch 3 km. och ner i löpgravar, i regn och lera till knäna, och där stod vi hela natten. På morgonen befanns vi ha stått och vaktat 150 meter – bakom våra egna linjer! Det kan hända en del galenskaper i krig.

Nå det blev att marschera 3 km. igen och – där kom vi fel på nytt. Åter marsch lika långt åt sidan och så besatte vi en höjd. Det var vid 12-tiden den 13 april. Vi fyra svenskar lade oss att sova men den sömnen blev kort. Bums kom fascisternas flygmaskiner och bombarderade oss i 1½ timme, och samtidigt öppnade de kanoneld mot oss.

Då kom ordern: Framåt! Vi rusade upp ur vår skyttegrav och fram mot fienden, som nu sköt med både gevär och kulsprutor. En tysk socialist, som sprang främst, stöp. Han hade sin flicka med i avdelningen som soldat. Hon hejdade sig ett ögonblick, såg att han var förlorad och störtade själv vidare i striden. Någon timme senare stupade hon själv i främsta ledet. Det sker en hel del sådant vid fronten.

Vi rusade vidare och erövrade kulle efter kulle.

Om en timme hade vi tagit fascisternas ställningar. Då kom deras flyg och kastade bomber och kanonad började också, som tvang oss ur våra nya ställningar. Vi måste retirera, vi svenskar blev skilda åt, jag hoppade ner i en skyttegrav och hamnade – mitt i magen på ett lik. Det stank svårt, men jag måste arbeta en bra stund med det innan jag kom loss.

Strax efter hade vi lyckats samla oss ett hundratal man i fyrkant. Och nu flög 13 Franco-maskiner karusell omkring oss, på 50 meters höjd och med kulsprutorna spelande. Det var kusliga minuter, men jag såg något stiligt som jag aldrig glömmer: där satt en 18-årig spansk pojke och sköt på fascisterna med kulspruta, som ha riktade uppåt. Flera gånger fördrev han maskinerna. Men till sist kom en projektil och kreverade och tog både pojken och kulsprutan.

Strax innan vi besköts av flyget upplevde jag en annan minnesvärd episod. En av våra äldsta kamrater, en veteran på 65 år, som hade varit med i alla möjliga revolutioner i Europa, Amerika och t.o.m. Kina, var först av alla i anloppet, sökte ensam vända fascisternas batteri mot dem själva men han orkade inte och så kom Francos flyg. För sent! Gubben föll på knä och grät i raseri. Några ögonblick efteråt hade flygarna prickat honom.

Men jag återkommer till oss svenskar, eller rättare: Andersson och jag och två tyska frivilliga. Plötsligt hörde vi ett vinande. Vi kastade oss ner. Jag tyckte, jag hade fått en sten på ena armen, Men det började blöda över handen och fingrarna värkte och då förstod jag, att jag

hade blivit sårad. Andersson hade fått något i benet och haltade när vi nu började springa och söka skydd. Vi sprang en 500 meter Fascisterna jagade båda sårade och andra flyende med explosiva kulor. Under det vi sprang såg jag minst ett 50-tal döda.

Ja, sedan var jag ur leken, säger kamrat Hagberg med samma anspråkslösa ton som han haft under hela sin redogörelse. Han tar det hela nästan pojkkäckt nonchalant, som en idrottslek. Och berättar till sist hur han kom till en förbandsplats och fick åka vidare i en packad ambulans, där 4 svårt sårade låg och 7 lättare blesserad stod, hur han kom till en ny förbandsplats, där han fick sitta en natt i en stol bland sårade på bårar, och hur han sedan fick tåg kl. 8 f.m. till Lerida. Där fanns lasarett och först nu kunde han få mat. Sedan vidare med tåg till Tarragon, där det finns ett utmärkt sjukhus, dock med brist på läkare.

Ja, det var i korta drag vad en av våra unga svenska socialister har fått vara med om, och det säger oss en del både om svårigheterna – som är stora – och även om det glada kamphumör med vilket ungdomar ur vårt ungdomsförbund och likaså revolutionärer från hela världen går ut till spanska fronten – att gemensamt med spanjorerna försvara oss alla mot fascistbanditerna.

V. Revolutionen och frihetskriget är ett ¹⁰

Hur POUM ser på situationen

Det första politiska sammanträffandet under Spanienvistelsen ägde rum på POUM:s (det oavhängiga socialistpartiets) sekretariat redan 1 maj med den engelske ILP-representanten hos POUM *John McNair*.

– POUM har en klar linje, yttrade McNair: både kriget och revolutionen. Spaniens arbetare slåss inte för liberal demokrati utan för arbetarnas makt. Oppositionen mot denna kommer från den borgerliga esquerran (vänsterrepublikanerna) och stalinisterna. I Katalonien är socialdemokrater och kommunister sammanslagna i PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya), i det övriga Spanien går de åtskilda. PSUC är anslutet till Komintern och har de sista månaderna häftigt angripit POUM, kallar våra kamrater trotskister, kontrarevolutionärer, sagt att de har svikit vid fronten o.d. häri finns en enda liten sanning: att det i POUM finns trotskister, särskilt i Madrid, men sista halvåret har en del av dessa blivit uteslutna, andra lämnat trotskismen.

Vad ”trotskismen” beträffar måste vi f.ö. vara hederliga och säga; det finns två sorts trotskism, en som beundrar Trotskij som revolutionär historisk figur och en annan som endast är intresserad i små sektaristiska rörelser. Dessa senares arbete är helt negativt. POUM har lidit av, att utländska kamrater, som har levat här i kontakt med POUM, har angripit partiet i Fjärde internationalens press, och sedan har POUM för deras skull attackerats av både stalinister och trotskister.

– Parollen är alltså: både kriget och revolutionen?

– Ja, POUM söker följa den linjen; förinta fascismen och bygga socialismen medels arbetarnas makt.

– Men den stora massan av arbetare, särskilt här i Katalonien, lär stå hos syndikalisterna-anarkisterna i CNT-FAI?

– Ja, CNT är en mycket betydande facklig organisation, den ledande i Katalonien. Kamraterna där är mycket goda revolutionärer, men de har ingen klar konstruktiv ekonomisk linje. En av POUM:s uppgifter är att ge denna stora organisation klara socialistiska perspektiv. Den andra

---

¹⁰ FD 27 maj 1937

fackorganisationen UGT har erövrats av PSUC, och i den styr kommunisterna tack vare Sovjet-Unionens vapenhjälp. I början av kampen var CNT och POUM de starkaste organisationerna i Spanien, men de kunde inte få vapen. I oktober började ryssarna sända sådana, men villkoret var, att de vapnen inte fick skapa den sociala revolutionen. De skulle i stället konsolidera "folkfriheten" i syfte att stärka den sovjetryska diplomatin mot centralmakterna. Man håller nu på att bygga upp en folkhär, ledd av tidigare officerare, som inte svek folket och av nya, som fostras att ersätta arbetararmén. POUM är inte emot det enhetliga militära kommandot. Vi vill disciplinera fronten, men det skall vara den frivilliga disciplinen av revolutionärer. Om arbetarna inte kontrollera armén kommer armén att kontrollera arbetarna.

– Har den revolutionära stagnationen haft några verkningar bland massorna?

– Jag måste nog säga det. Jag har varit här sedan i december och det förefaller som om sedan dess den revolutionära entusiasmen hos folket hade minskat. För övrigt är hela situationen i Spanien något oklar. För fjorton dagar sedan – i medio av april – var POUM:s läge mycket vanskligt, men nu är det bättre, för CNT-FAI:s arbetare har kommit oss närmare. Spanska regeringen känner mycket väl, att den inte kan regera Spanien utan arbetarna. I nio månader har arbetarna styrt i folkets Spanien, och jag tror inte det är möjligt att ta det ifrån dem. Skulle någon utländsk regering – England, Frankrike – efter segern vilja blanda sig i för att slå ner socialismen, så kommer alla Spaniens arbetare att gå samman och försvara den. Därför finns här ingen fara för kontrarevolution.

*

Samma dag MacNair berättade detta, noterade jag följande uppgifter av en hos POUM stationerad kamrat:

– Motsättningarna inom arbetarfronten är ganska allvarliga och man befarar t.o.m. öppna sammanstötningar (Det besannades två dagar senare i Barcelona-tragedien.) Ställningen är nu helt annorlunda mot i fjol. I fjol hade CNT hela inflytandet i Katalonien, UGT hade bara 20 000 medlemmar och PSUC bildades först efter julhändelserna. Nu torde styrkeförhållandet vara CNT 1 000 000 medlemmar, UGT 4-500 000 och PSUC 45 000. FAI är en relativt liten anarkistisk kaderorganisation åt CNT.

I Katalonien har alltså alltså alltså CNT största medlemstalet, men ungdomen börjar orientera sig mot kommunisterna. Den ryska vapenhjälpen har naturligtvis haft sin verkan. Man säger: "Ryssland ger oss vapen. Kommunisterna representerar Ryssland. Med dem går vi." Därtill är också kommunisterna i massornas medvetande de mest medvetna och driver starkast den offensiva militärpolitiken. Utanför Katalonien, alltså där kommunister och socialdemokrater går åtskilda, har kommunisterna 200 000 medlemmar och av dem har det 130 000 vid fronten. Det förenade Socialistiska ungdomsförbundet (socialdemokrater och kommunister, anslutet till KUI) har av sina likaledes 250 000 medlemmar 140 000 vid fronten. Överhuvud förefaller kommunisterna mest aktiva.

– Hur ställer sig de olika riktningarna till socialiseringen?

PSUC vill nationalisering, en borgerlig republik med starkt socialt revolutionsinslag. Ett sådant finns ju redan. Frågan är bara om det skall skruvas tillbaka eller räddas vidare. POUM vill genomföra full socialisering, makten i arbetarnas händer. CNT slutligen har parollen socialisering men i praktiken har det blivit kollektivisering.

– POUM vill hålla samman kriget och revolutionen?

– Ja, och däri har POUM rätt. De kan inte skiljas åt. Men min mening är, att POUM ändå är för negativt, har haft svårt att följa med i utvecklingen. Partiet var först i folkfronten ett slag, både i Spanien som sådant och i Katalonien, men som det föreföll utan positiv lust, mer av

nödtvång för att inte bli isolerat. Om det nu skall komma ur sin isolering, måste det finna en linje, som förenar upprätthållandet av det revolutionära programmet och en överenskommelse med alla antifascistiska grupper. Man kan inte vinna revolutionen mot socialdemokraterna och kommunisterna.

Det är mycket tragiskt med splittringen bland arbetarna, säger till siste den tyske kamraten. Vid fronten är det emellertid annat. Där slåss man enigt mot fascismen. Det blir armén som kommer att rädda revolutionen och föra den vidare.

*

Den 3 maj – någon timme innan barrikaderna började växa upp på gatorna i Barcelona, fick jag slutligen tillfälle till en intervju med kamrat *Gorkin*, POUM:s sekreterare. Jag begärde särskilt få veta hans mening om utsikterna för socialiseringens genomförande i Spanien.

– Vad POUM beträffar är vi, sade Gorkin, naturligtvis för en verklig socialisering. När syndikalisterna i fjol ockuperade företagen, blev det en överdriven kollektivisering utan hänsyn till läget, och så blev den formen impopulär. Enda lösningen är en total socialisering. Alla miss-tagen i början kom av, att CNT inte hade något övergångsprogram mellan kapitalism och socialism, Allt skulle göras med ens. Nu har CNT fått mera sinne för realiteterna, och vi är vissa om, att POUM:s synpunkter kommer att segra.

Det var *vår* ställning till socialiseringen. PSUC återigen, som dirigeras från Moskva, vill inte socialiseringen utan vill försvara den demokratiska republiken, ett tillstånd före den 19 juli. POUM söker stödja sig på de stora revolutionära krafterna i CNT. PSUC vill skilja kriget och revolutionen åt; det är ett uttryck för deras taktik att komma tillbaka till det forna tillståndet. Men arbetarna vill inte tillbaka. Och vi menar, att för att föra kriget behövs det en ny, en socialistisk ekonomi. Kapitalismen är dömd.

– Hur står POUM numerärt och hur utvecklas det?

– PSUC:s våldsamma hets mot oss gjorde oss att börja med avbräck, men nu börjar opinionen svänga och folk förstår oss bättre. CNT har starkt närmat sig oss. POUM har i Katalonien 50-60 000 medlemmar, eller mer än PSUC, de förenade socialdemokraterna och kommunisterna. Av de fackliga organisationerna har CNT 1 miljon och UGT 400 000, och av de senare står över hälften under vårt inflytande. Men vi kommer inte åt ledningen av kommissariatet i UGT, den fackliga byråkratin gav PSUC möjligheter att behålla det. Därför kämpar vi också för demokratisering av fackföreningarna.

– Vad är att säga om krigsläget? frågade jag slutligen.

– Sedan Madrid framgångsrikt hållit stånd mot fascismen är, sade kamrat Gorkin, situationen ändrad, både nationellt och internationellt. Det är därför Franco nu gör en sista attack på Bilbao. Han börjar se, att han inte längre får så mycket materiel utifrån som förut. Får han de baskiska gruvorna kan han bygga kanoner och pansarbåtar själv. Den viktigaste faktorn just nu är den, att fascismen har misslyckats. Det har ändrat Mussolinis och Hitlers politik. De trodde på en snabb och lätt seger. Nu inser de, att skall de vinna Spanien, kan det ske först efter väldiga förluster, som försvagar dem själva inför de allt starkare England, Frankrike och Ryssland. Därför söker nu Tyskland bättra sitt förhållande till Ryssland – liksom i Rapallo, under trycket av storindustrin – och Italien söker närma sig England. Då finns den stora faran, att England söker medla i Spanien. Ty England vill till varje pris hindra den spanska revolutionen.

– Hur tänker sig PSUC:s partier i framtiden?

– Socialdemokraterna är vacklande. I början av april förklarade Prieto, att fortsatt krig måste ruinera spanjorerna och då bleve vi tvungna att gå till engelska och franska banker, och de skulle inte ge några lån utan att den borgerliga republiken garanterades. Vi fruktar en överenskommelse mellan Prieto, som är Englands man, och kommunisterna, som går Sovjets ärenden. Sovjet vill offra allt för att få ett gott förhållande till England-Frankrike mot Tyskland. Båda riktningarna tenderar att kväva revolutionen i Spanien. De vill ha folkfrontspolitik, en demokratisk imperialism gentemot den fascistiska imperialismen. Vi däremot vill ha den revolutionära arbetarfronten. Vårt partis roll bör bli mycket betydande, för vi drar till oss å ena sidan CNT, å andra sidan de sunda socialdemokratiska och kommunistiska elementen från UGT. Vi kämpar för makten åt arbetarna, för en arbetar- och bonderegering, framgången ur en konstituant av fackligt organiserade arbetare samt bönder och soldater.

T.N.

VI. Spaniens anarkister och syndikalister trogna den anti-fascistiska enhetsfronten ¹¹

De har gjort arbetarnas enhetsfront stora offer.

Den även i Sverige välkände internationella anarkisten Augustin Souchy kom till Spanien den 13 juli i fjol för att hålla föredrag i Barcelona. Den laddade atmosfären just då gjorde, att det beramade mötet inahibades, man hade fått uppgifter att fascisterna ämnade passa på och angripa mötet med militär. Och så inträffade några dagar senare den militära kuppen i större skala, och Souchy kom som den internationalist han är att stanna i stridens land hos de kämpande spanska arbetarna. Han anförtröddes som mycket språkkunnig ledningen av CNT-FAI:s utlandspropaganda, blev spansk medborgare och håller nu till i rörelsens centrala byggnad, Casa CNT-FAI, ett praktfullt palats Via Durruti 32-34. Gatan är nydöpt efter anarkisternas främste man Benaventura Durruti, stupad ifjol på Aragón-fronten.

Huset, som nu är syndikalisternas-anarkisternas borg, bevakad av väpnade vakter, tillhörde förut Kataloniens arbetsköparförening, och dess ordförande Cambó, den rikaste mannen i landet, f.ö. spansk deputerad, bodde här också själv, men reste sin kos före militärupproret, som han var förberedd på. Han lämnade efter sig hela arbetsköparföreningens inredning och material och dessutom sin praktfulla privatvåning allra högst upp, 7 eller 8 trappor, med en härlig trädgård i flera avsatser uppe på taket. Vi följer kamrat Souchy dit upp 1 maj genom praktfulla våningar, förbi ytterst värdefulla tavlor och gamla möbler. I näst översta avsatsen träffar vi några anarkister i centrum, bl.a. den ledande teoretikern Berneri – som några dagar senare blev dödad, enligt Souchy lönnmördades han av kommunister.

Allra överst får vi inte komma. Men där ser vi sandsäckar och kulsprutor och vaktmanskop. Och likadant är det på de flesta viktigare byggnader runt om i staden. Revolutionen är ju inte avslutad, man måste bevaka vad man har erövrat. Utsikten är överväldigande: jättestaden, Medelhavet, domkyrkan och därbortöver berget Montjuich med fästningen, där Francisco Ferrer sköts av jesuiterna 1909.

Medan vi ser oss om – i Cambós stora bibliotek, i trädgården, där husets förståndiga portvakt har planterat också matnyttiga böner bland blommorna och där en marmorbyst av en kvinna kanske föreställer fru eller fröken Cambó – berättar kamrat Souchy om CNT-FAI:s ställning – jag begär särskilt upplysning i fråga om socialiseringen, man får bäst fram en överblick om man frågar alla parter om samma sak och gör liksom ett korsförhör, Alltså: utvecklingen till socialism i Spanien?

---

¹¹ FD 29 maj 1937

– Det finns, svarar kamrat Souchy, två olika situationer, en i Katalonien och en i Spanien som helhet. Vi ville först försvara POUM, men vi kan inte bara ta hänsyn till det partiet. Vi måste söka samförstånd för Spanien som helhet och utanför Katalonien är POUM inte att räkna med. Det gäller att skapa samförstånd mellan de två fackliga organisationerna CNT och UGT, och eftersom UGT behärskas av kommunisterna, måste vi räkna med och ta hänsyn till det. Vi vill helt enkelt komma till *en sammanslagning av CNT och UGT*. När vi den, då segrar revolutionen. När vi den inte, då kommer de olika arbetarriktningarna att slåss inbördes, och då faller revolutionen.

– Men är då inte bägge sidorna beredda att gå samman?

– Nej, kommunisterna är emot, för i Madrid har de vunnit på socialdemokraterna och lyckats ta ledningen av UGT. I Valencia har länge pågått förhandlingar mellan UGT-CNT om ett program för enande. I rustningsindustrin är man redan ense om att nationalisera. Där betalar ju staten, så där går det lättare. Svårare är det i jordbruket. Förhandlingar pågår emellertid också om det. Skillnaden är nu den, att CNT vill kommunalisera och UGT vill nationalisera jordbruket. D.v.s. i praktiken: om det blir kollektivisering, tar fackföreningarna själva hand om jorden, men om det blir nationalisering, så blir staten ägaren. Ett utskott behandlar f.n. specialfrågor i jordbruket.

Den 19 juli i fjol tog bönderna jorden. Därmed skapades nya fakta, ett nytt utgångsläge. Och det är därom som UGT och CNT ännu är oeniga. Diskussionen går inte så mycket mellan de politiska partierna utan mera mellan deras fackliga riktningar. Kan de enas, ja, då blir också partierna eniga.

– Och ser det ut att kunna bli enighet?

– Vi kommer för vår del inte att låsa fast oss vid doktriner. Det finns emellertid också en annan skillnad. Vi vill, att man skall kollektivisera inte bara jorden, utan också jordbruksmaskinerna o.d. Då blir det fackföreningarna, som får ta hand om produktionen och även försäljningen. Och då får syndikaten (fackförbunden) ta pengarna och köpa allt vad arbetarnas behöver. Blir det däremot nationalisering, då blir staten ägare och då finns förutsättningar till kooperativer och då kan bönderna i kooperativerna själva sälja och bestämma priserna i fri marknad. Det finner vi inte riktigt.

I Katalonien var kollektiviseringen av fabriker den första steget, som skedde rent sporadiskt, när kapitalisterna var borta, inte genom dekret. Hur skulle arbetarna bete sig? De fortsatte som förut. Ibland blev det förlust, ibland överskott. Man diskuterade fram och åter. Till sist måste man i alla fall ordna saken. Nu föreligger det förslag i gamle Proudhons andra om en bytesbank, så att syndikat med överskott skall kunna ge bidrag åt syndikat med förlust. Men där får inte förekomma ränta. En bytesbank, ett nytt socialt experiment.

UGT ledes av socialdemokrater och kommunister och vill inte gå så långt. De vill i stället fortsätta i den småborgerliga riktning, som råder i det typiskt småborgerliga Katalonien. I UGT har efter julidagarna ingått en hel del småborgare, som där ser sin räddning från socialismen. UGT samlar också den bättre ställda delen av arbetarklassen, medan CNT är uttrycket för de sämre ställda arbetarna.

– Det där med småborgarna är intressant. Hur ser ni på dem i fortsättningen?

– Med misstro. Vid Asturien-arbetarnas kamp 1934 mot reaktionen ställde sig Companys', nuvarande kataloniske presidentens, småborgerliga nationella katalonska parti "esquerran" mot Madrid men också mot Kataloniens arbetare. Gardet stängde på inrikesministerns order fackföreningarnas lokaler. Ännu 1934 gick småborgarna med storborgarna, med Cambó, mot arbetarna. Men Companys själv kom i fängelse en tid, och i fängelset lärde han sej inse, att

man inte kan gå emot arbetarna. Småborgarna är emellertid småborgare och kan gå emot arbetarna ännu en gång.

Men jag återkommer till arbetarpartierna. Socialdemokrater-kommunister vill nationalisera bara nyckelindustrierna och fortsätta ett parlamentariskt system. Det vill inte vi. Regeringen i Katalonien är ju heller inte rent parlamentarisk. Här råder varken diktatur eller parlamentarism utan snarare en sorts byteshandelsdiktatur. Men när fascisterna är slagna, då kommer socialdemokraterna, kommunisterna och esquerran att fordra nya val. För vår del har vi inte diskuterat saken färdigt, men vi är på glid, vi kan inte längre representera den dogmatiska anarkismen från förr.

– Krigsledningen måste väl vara enhetlig?

– Den är ännu centraliserad under Valencia-regeringen. I december 1936 ifrågasatte CNT ett nationellt försvarsråd, grundat på de fackliga organisationerna, men det fick vi inte igenom. Vi ville bilda ett slags nationalråd ur de sammanslagna CNT-UGT. Fastän vi har enhetligt kommando, finns det än i dag CNT-bataljoner med eget försvarsråd, egen intendentur, eget sjukväsen. Men trots att de har egen administration, samvärkar de fullständigt militärt.

Motsättningarna Barcelona-Valencia har varit till mycket förfång. Valencia har gynnat Madrid och missgynnat Aragon-fronten. Lyckligtvis brister det åtskilligt på Franco-sidan också. Vi önskar i framtiden en regering på facklig grund. Därmed vore inte de politiska partierna borta. En facklig regering från arbetarklassen skulle ju komma att omfatta även politiska personer.

– Måste inte kampen gå vidare? Strävar inte varje revolution i ordningens intresse till en diktatur? Eller kan Spanien väntas ge något nytt, något av större frihet?

– Vi skulle redan ha haft diktaturen här i Spanien, om inte syndikalisterna-anarkisterna hade funnits och varit en så stor faktor. I Spanien som helhet fanns det förut ungefär hälften syndikalister och hälften socialdemokrater. Kommunisterna var mycket svaga, men räknade inte alls med dem före den 19 juli. Vid sista valen hade de inte mycket. Genom folkfrontens gemensamma listor fick de emellertid åtskilliga representanter in i cortes. Syndikalisterna har alltid varit emot diktaturen, och med sin styrka och sin stora insats i juli kunde de inte kvävas med försök att upprätta en omedelbar diktatur. Socialdemokraterna vill heller inte ha en sådan och kommunisterna var ännu för svaga. Därtill var traditionerna i Spanien till förmån för oss – med alla dessa olika folkstammar och olika partier var det omöjligt att få fram en diktatur. Och kommunisterna måste göra en dygd av nödvändigheten.

– Hur står CNT-FAI till POUM?

– POUM har vi teoretiskt mycket gemensamt med, mer än med de andra. POUM är som vi för revolutionens fortföljande. POUM vill bygga på vad som har vunnits. Men POUM finns egentligen bara här i Katalonien, och på grund av styrkeförhållandena i hela Spanien är vi tvungna att samarbeta mera med de andra. POUM torde ha gått något tillbaka. Kommunisterna har ju så mycket mer pengar till propaganda. Och från både UGT och PSUC pågår en hänsynslös propaganda mot POUM. Vi skall inte göra oss några illusioner. Vi CNT-FAI är en minoritet gentemot kommunister, socialdemokrater och borgerlig vänster. Och än mer hos baskerna. Så mycket är emellertid klart, att om CNT går fram, så går POUM fram, men om CNT trängs tillbaka, trängs också POUM tillbaka.

– Kan du säga något om krigsutsikterna?

– Nej. Inget bestämt. Men man bör komma ihåg, att England vill ha ett svagt borgerligt Spanien, inte ett starkt rött. Väntar man för länge med den sociala omstöpnigen, så blir folkets kraft förströdd, förslöad. När kriget är slut, vill vi bygga den nya statsformen på fack-

föreningarna, inte på de politiska partierna. De andra vill tvärtom. Vad som kan komma av den motsättningen är omöjligt att säga. Så mycket vill jag emellertid upprepa till sist, att inbördeskriget mellan arbetarna efter segern över fascismen kan hindras endast genom att man sammanslår till ett enda block de två stora fackliga organisationerna UGT och CNT.

VII. Moderation och disciplin för den militära segern!¹²

Vad en representant för socialdemokrater och kommunister berättar.

Noninterventionen gynnar fascismen!

Vi publicera här nedan Ture Nermans sjunde resebrev från Spanien – en intervju med en representant för P.S.U.C, som är av stort intresse och kan ge en viss bakgrund åt vad som behandlas i nästa brev: Händelserna i Barcelona.

Utom POUM:s och CNT-FAI:s representanter sökte jag i Barcelona också den kommunistisk-socialdemokratiska sidans, och mötte en mycket vederhäftig sådan i en tysk emigrant F., en av PSUC:s internationella delegater och medlem av PSUC:s katalonska militärkommitté. Sammanträffandet ordnades den 2 maj och under oroligheterna hade jag tillfälle att flera gånger samtala med F. i vårt hotell Victoria, medan striden pågick utanför. Kamrat F. yttrade (jag kallar alla de spanska antifascisterna kamrater):

– Vårt parti PSUC – Partit Socialista Unificat de Catalunya – är ett rent katalanskt parti och har bildats av socialdemokrater och kommunister jämte två smärre radikala partier. I det övriga Spanien går socialdemokrater och kommunister organisatoriskt åtskils. PSUC spelade ännu ingen vidare roll, när arbetarna de första kampdagarna övertog fabrikerna, och hade därför att börja med heller ingen klar linje för övertagandet. Det skedde på initiativ av de olika CNT-organisationerna och fullständigt fritt. Arbetarna förklarade: ”Det tillhör nu oss” och fortsatte arbeta som förut. Så i de fall då ägaren hade flytt eller var kontrarevolutionär. Men övertagandet skedde anarkistiskt, utan system, och kallades kollektivisering, ehuru enligt vår mening med orätt, för det blev inte gemensam egendom och inte förvaltats efter gemensam plan. UGT strävar därför att sammanfatta dessa industrier åtminstone gruppmissigt och leda dem efter en enhetlig plan.

Enligt UGT bör man inte omedelbart socialisera utan sammanfatta och centralt leda de övertagna företagen. Det finns dessutom företagare, som står sympatiska till det republikanska Spanien. Men faktiskt är redan dessa privatkapitalistiska företag under arbetarnas kontroll och kapitalisten är där endast direktör.

– Ert avgörande skäl emot expropriering av också dessa företag?

– UGT anser det omöjligt att expropriera dem i en period, så man måste samarbeta med dessa småborgerliga element för kampen mot fascismen. Men det är självklart nödvändigt att säkerställa arbetarnas rättigheter och intressen i sådana företag och underordna företagen under krigets behov. Därför är UGT för ett starkt statligt inflytande över dem. Krigsproduktionen kan genomföras av de enskilda företagen enbart när staten dirigerar dem. Häre är kommunister och socialdemokrater ense. och inom PSUC finns endast smärre meningsskiljaktigheter i ämnet.

– Hur står då enligt er mening syndikalisterna till socialiseringen? frågade jag vidare för att få sammancentrala fråga belyst, i korsförhör, från olika partier.

– Syndikalisterna har ingen enhetlig uppfattning om socialiseringen, men f.n. finns där inom deras läger en mycket stark flygel, som har kämpat sej till en ståndpunkt och under krigets

---

¹² FD 2 juni 1937

tryck har förstått, att man inte kan avstå från en stark centralisering. Detta är det viktigaste faktum för socialiseringen i Katalonien. Den insikten korsas emellertid alltså av uppfattningen hos de gamla aktiva anarkisterna, som påstår, att endast genomförandet av den proletära revolutionen nu och omedelbart ger garantien för segern mot fascismen. Denna avstår därför från samarbetet med småborgarna och en del av bourgeoisin. Men syndikalisterna överger mer och mer den ståndpunkten, det visar deras eget arbete i regeringen.

– Följer inte med statsbetoningen vissa svårigheter i det socialistiska arbetet?

– Vi eftersträvar i UGT ett starkt samarbete och en enhetlig linje i förvaltningen och givetvis också en viss statlig auktoritet, men det blir naturligtvis en annan sorts auktoritet än i ett kapitalistiskt land, eftersom statsorganen här har bildats av representanter för arbetarrörelsen. Det finns i Spanien nu ansatser till nya maktorgan, men de är inte av samma typ som de kommittéer vi hade i början. På Kataloniens landsbygd finns det antifascistiska utskott, i Spanien i övrigt folkfrontsutskott. CNT står formellt inte med i folkfronten, bara i antifascist-rörelsen, men arbetar praktiskt liksom vi andra i folkfrontsarbetet.

I företagen finns inte som i Ryssland och på sin tid Tyskland driftsråd utan där utövas funktionerna av fackföreningsfunktionärer och fabrikskommittén bildas av fackföreningarna. Därmed är dessa organ inte politiska utan fackliga organ. Det finns en lag som bestämmer, att företagets arbetar väljer en kommitté, men då skall 75 procent av arbetarna närvara. Det är ofta omöjligt att samla en så hög procent.

– Hur är enligt er mening styrkeförhållandena inom arbetarfronten, och hur förskjuts de?

– För närvarande råder en sorts jämvikt. Jag talar alltså om Katalonien, Kanske är redan UGT starkare, så är det i varje fall i vissa fack, exempelvis bland metall och textilarbetarna. Stora delar av CNT:s arbetare är dessutom för PSUC:s politiska krav. Politiskt kan man säga, att UGT redan är positivt till förmån för PSUC. PSUC är den enda kraften i Katalonien som har ett klart program, en linje, och därför kan det bäst öka sitt inflytande.

– Och POUM?

– POUM är enligt vår mening inte längre någon avgörande faktor i det politiska livet i Katalonien. Det märker man på, att partiet söker sätta in en del funktionärer i CNT och UGT för att därifrån upprätta en enhetsfront. Vår motsättning till CNT-FAI är av annan art än till POUM. Anarkismen är en rörelse med gamla traditioner i Katalonien, som måste genomgå en utveckling för att kunna komma fram till för ögonblicket lämpliga politiska kampformer. POUM återigen är en avspiltring från det gamla kommunistpartiet men inte på samma sätt som det svenska socialistiska partiet utan avspiltrat på basis av den spanska revolutionen. POUM har förstått revolutionens typ annorlunda än PSUC och inte fattat, att småbourgeoisins och bondeklassens styrka nödvändiggör ett gott förhållande till dem. Därför har POUM intagit en ultrarevolutionär position, som enligt vår mening i detta nu mera hindrar än gagnar. Det är helhetslinjen, för att nu inte tala om detaljer.

– Kan man inte i alla fall tänka sig ett samarbete?

– Knappast. Ja, om POUM vore en makt som hade betydelse för utvecklingen. Nu bestäms emellertid den politiska utvecklingen av förhållandet mellan PSUC och CNT-FAI. Men även de borgerliga republikanerna spelar en roll. Eljes har POUM:s trotskism minskat på sistone och POUM:s inflytande bland CNT:s massor ökat något.

– Hur står POUM till socialiseringen?

– POUM gav för en tid sedan ut parollen arbetar- och soldatråd, ett organ som egentligen hör till en revolutions början. I detta nu betyder den parollen, att man ställer i förgrunden den

proletära revolutionen i en tid då alla krafter behövs i samarbete vid fronten. Läget är så svårt och komplicerat, att man kan vinna kriget endast om alla antifascistiska krafter enas i kampen mot Franco. Men om vi nu med fienden inpå dörren utvecklar klasskampen till inbördeskrig, då är kriget mot fascismen förlorat.

– Men sjunker inte arbetarnas stämning överhuvud om socialiseringen försenas?

– Under krigets nödvändighet måste politiken underordnas. Man kan inte stå samman med de borgerliga republikanerna vid fronten och skjuta ned dem bakom fronten. Och när vi har slagit ner fascisterna, kan vi inte vända hem och skjuta republikanerna, som vi har kämpat samman med vid fronten. En revolution måste mogna. Det är naturligtvis inte nog att ha en revolutionär demokrati med ett starkt socialt innehåll, som nu, utan detta sociala innehåll måste utvecklas vidare i riktning mot socialismen. Men det är en process, I dag finns redan oerhörda garantier för arbetarklassen och lantproletariatet. Det är inte sant när man säger, att revolutionens frukter börjar avvecklas eller att man först måste genomföra revolutionen för att få makten. Nej, vi är nu inne i ett skede, då arbetarna har ett inflytande och har tillkämpat sej positioner som i ingen annan revolution utom den ryska. När vi har segrat tillsammans med småborgarna, då ska arbetarna ha tillräcklig auktoritet gentemot dessa för att man ska kunna gå långsamt vidare.

I Tyskland var det tvärtom. Där gick alltjämt småborgarna samman med storbourgeoisin. Här i Spanien kämpar däremot småborgarna redan tillsammans med arbetarklassen och under arbetarklassens ledning. Om arbetarklassen och småborgarna besegras, då betyder det att största delen av småborgarna går över till kapitalet. Men om vi segrar, då får småborgarna överhuvud tillit till arbetarklassen. Vad arbetarnas sammanhållning beträffar har vi i Katalonien redan fått en stark början till enhet mellan arbetargrupperna, men om den inte blir fullföljd, då blir det ödesdigert för hela Spanien.

– Hur långvarigt kan kriget väntas bli?

– Det är omöjligt att säga, Det beror på, hur länge fasciststaterna skickar material. Noninterventionen gynnar fascismen. PSUC och de spanska kommunisterna eljes är inte begeistrade för den. Vi anser den för ett franskt svaghetstecken.

– Vad kan man vänta för regering efter folkfrontens seger?

– Utan tvivel blir det en folkomröstning bland de antifascistiska partierna. Den regering, som sedan kommer, blir inte sammansatt av fackorganisationerna. En facklig regering skulle betyda, att dessa skulle styra, men de har ingen politisk tradition och skolning, kan därför inte bestämma ett lands utveckling. Fackföreningarna har för stor uppgift för att man skulle pressa in dem i rent partipolitiska banor. Man kan vänta parlamentarism men ett parlament av ny typ och överhuvud en radikal demokrati med pressfrihet för de antifascistiska organisationerna. Förr räknade man från revolutionärt håll med en partidiktatur, som kvävde alla partier utom ett, men i Spanien kommer det en utveckling av annan art på grundvalen av det förbund som råder av alla de antifascistiska krafterna.

VIII. Tragedien i Barcelona¹³

Upptakt och första upplevelser från ett hotell i stridens centrum. Av Ture Nerman.

Den tragiska sammanstötningen mellan olika arbetarriktningar i Barcelona i början av maj kom att stoppa de två svenska socialistiska resenärernas fortsatta resa genom arbetets Spanien. Kamrat Spångberg och undertecknad satt tack vare inbördesstriden i Kataloniens

¹³ FD 7 juni 1937

huvudstad inspärrade i ett hotell i tre dagar, medan gevärskolorna visslade och kulsprutorna knattrade runtomkring.

När det nu gäller att beskriva dessa majdagar, kan jag omöjligt ge ”sanningen” om dem. Det kan ingen ännu. Och frågan är om man någonsin kommer att få fram den. Striden torde ideologiskt gå tillbaka på de elementära motsättningarna mellan de proletära riktningarna, mellan socialdemokraternas-kommunisternas strävan att skapa antifascistisk enhet, under *sin* ledning, med tillfälligt, enligt dem nödvändigt, undanskjutande av socialiseringen och å andra sidan anarkisternas – jämte POUM:s – vilja att framför den disciplineringen sätta striden till varje pris för revolutionens fortsättande. Mina tidigare meddelade intervjuer har nog givit läsaren en ungefärlig överblick.

Innan jag går vidare och beskriver, hur själva oroligheterna upplevdes av oss resenärer, tror jag det kan vara nyttigt att i största korthet referera hur de olika sidorna nu efteråt sammanfattar Barcelona-händelserna. Från CNT-sidan föreligger en internationellt utsänd utförlig redogörelse, som i dagarna utges också på svenska: IAA:s informationsbulletin för maj 1937. I den heter det (parenteserna av mej):

”Telefoncentralens byggnad i Barcelona stod under kontroll av CNT- och UGT-arbetarna jämte en representant från Generalidad (katalonska regeringen). Den 3 maj kl. 3 på em. sände dock Aigade (minister för den offentliga ordningen) en stark polisavdelning under Salas personliga ledning (Rodríguez Salas, kommunistisk poliskommissarie) till byggnaden med uppdrag att beslagta telefoncentralen. Arbetarna lät emellertid inte polisen komma upp i våningarna. Det blev en sammanstötning, upplopp utanför byggnaden, och på några få timmar hade CNT spontant genomfört en massmobilisering i förstäderna. Så var lösen, spontan och direkt. Det kom till ögonblickliga förhandlingar mellan CNT:s regionalkommitté och regeringen, och redan samma natt nåddes t.o.m. en förlikning, men då hade redan Aiguades och Salas provokation lett till sammanstötningar, vars biläggande det dröjde tre dagar att genomföra.

Under tiden var den antifascistiska enheten i Katalonien i högsta fara, Om CNT måste det sägas, att dess hållning alltifrån början var en rent defensiv sådan. De hade skapat den antifascistiska enhetsfronten den 19 juli förra året och under stora offer upprätthållit densamma. De ställde även nu denna enhetsfront framför alla andra betänkanden och egna mål, emedan den allmänna situationen i Spanien så krävde och emedan den spanska anarkismen håller det för sin uppgift att möjliggöra segern över Francos, Hitlers och Mussolinis mördarhorder.”

Till denna CNT:s koncentrerade framställning kan tilläggas, att redan den 5 maj kom till Barcelona från Valencia två medlemmar av UGT:s exekutivkommitté och två av CNT:s nationalkommitté, och att förmiddagen den 6 maj utfärdade de ett gemensamt uttalande om arbetets återupptaganden.

Från kommunistiskt håll görs gällande – dock endast i allmänna fraser – att ”trotskisterna under POUM:s ledning” skulle med ”en gemen demagogi förmått vilseleda vissa delar av anarkisterna, som är fångna av sina virriga begrepp och idéer” (Meddelande av PSUC:s ledning, Ny Dag 26.5.37) och att POUM skulle stå rent fascistiskt bakom vissa lösa element, ”de okontrollerbara”, ”banditer” som ”står delvis direkt i fascisternas tjänst och utgör en del av Francos s.k. femte kolonn”. Den 25 april mördades en av UGT:s ledare, Roldán Cortada, enligt PSUC av ”de okontrollerbara”,¹⁴ och den 3 maj ”upprättade provokatörerna barrikader i flera av Barcelonas förstäder”, utsände flygblad om kamp och så bröt striden ut:

¹⁴ Mordet på PSUC-medlemmen och fackföreningsledaren Cortada ägde rum i distriktet Molins de Llobregat, vilket var ett starkt CNT-FAI-fäste. PSUC anklagade omedelbart ”okontrollerbara i FAI” för dådet. CNT, liksom alla andra arbetarorganisationer, fördömde mordet och krävde en ordentlig undersökning av det inträffade, vilket dock inte gjordes. Vem/vilka som verkligen utförde mordet har aldrig kunnat fastställas: Ett antal anarkister fängslades och anklagades, men frikändes i brist på bevis. Bland antistalinisterna misstänkte många att mordet i själva verket var en kommunistisk provokation och motiverade detta bl a med att Cortada hade stött vänster-

”Med anledning av dessa händelser besatte polisen under polismästarens personliga ledning telefoncentralen den 3 maj. Härvid handlade det ingalunda om polisens avsikt att ingripa i arbetarnas lagligt garanterade kontrollrätt, såsom trotskisterna senare av provokatoriska skäl påstod. Det gällde bara att ställa telefoncentralen under regeringens omedelbara kontroll. Händelserna kring telefoncentralen blev för provokatörerna en välkommen anledning att överallt sätta i gång med skottlossningar. En hop förbrytare försökte att resa sig mot det antifascistiska folket och dess regering. Den 4 maj var Barcelona i krigstillstånd.” Etc.

Här är inte platsen att ingå på något utförligt omdöme. Att den kommunistiska relationen inte är korrekt, det hörs på tonen, som skvallrar i hög grad om brutala politiska partisyften. Och ett faktum är, att regeringen avsatte både ministern för den offentliga ordningen och den kommunistiske polischefen Salas. Att de hade burit sej lindrigt sagt illa åt, torde därmed vara klart. Å andra sidan förekom det utan tvivel anarkistiska extremister, vilkas brist på disciplin medverkade till att av en ganska obetydlig anledning striden flammade opp i stor skala. Där var en sådan grupp, Los amigos de Durruti (Durrutis vänner), som den 3 maj lär ha utfärdat ett upp-rop med anmaning att på gatan försvara den av regeringen hotade revolutionen. Det uppropet såg jag aldrig, men jag bevakar POUM:s tidning, La Batalla av den 7 maj, vari et annat upp-rop av samma grupp med bifall avtrycks. Det lyder:

Arbetare!

En revolutionär junta. Fysiljering av de brottsliga.

Avväpning av alla väpnade kårer.

Socialisering av ekonomin.

Upplösning av de politiska partier som gått emot arbetarklassen.

Vi lämnar inte gatan. Revolutionen framför allt.

Vi hälsar våra kamrater av POUM, som har fraterniserat med oss på gatan.

Leve den sociala revolutionen!

Ned med kontrarevolutionen!

Hur riktiga dessa satser må vara som önskemål – klart är, att de i ett olämpligt ögonblick kan bidra till urladdning i en åskdiger atmosfär. Och alldeles givet är, att atmosfären var åskdiger. Det första, en förut citerad tysk kamrat sa vid en intervju redan första dagen vi var i Barcelona, var (som förut meddelats): ”Motsättningarna inom arbetarfronten är ganska allvarliga och man befarar t.o.m. öppna sammanstötningar.” Denne kamrat berättade också om mordet på Cortada, som enligt vad man på visst håll ansåg vara begånget av en anarkistgrupp.¹⁴ Sådant var, sa han, inget nytt. Varje organisation kan framlägga listor med hundratals medlemmar, mördade av motståndare. Det är en gammal form för uppgörelse i Spanien. Den 27 begrovs Cortada med en väldig demonstration av PSUC, som avsåg visa dess styrka. Natten 28-29 april byggdes barrikader i Gamla stan av FAI-folk och de avväpnade hundratals PSUC-män. Några liv spilldes kanske också. Nästa natt 20-30 april avväpnade PSUC 300 anarkister. Men samma natt vände sej också CNT:s ledning till PSUC:s för att komma till samförstånd och gemensam maning till massorna: Detta får inte fortgå!

Naturligtvis är det något ohållbart, att de olika arbetarriktningarna ligger och lurar på varandra, väl väpnade i Barcelona och hela Katalonien, medan den gemensamma Aragón-fronten lider brist på vapen. Som jag förut berättat, är de viktigaste byggnaderna i Barcelona krönta

---

socialdemokraten Largo Caballero innan sammanslagningen av de socialdemokratiska och kommunistiska organisationerna i Katalonien, och att han hade protesterat mot PSUC:s angrepp mot CNT och POUM. Exempelvis skriver Ramón Liarte, den frihetliga ungdomens (FIJL) generalsekretare i Katalonien vid denna tid: ”Det var kommunisterna själva som mördade Roldán Cortada och skyllde på ’de okontrollerbara i FAI’ ”. Syftet skulle ha varit att få en ”moralisk förevändning” för att gå till offensiv mot de icke-stalinistiska arbetarorganisationerna (majdagarna i Barcelona). Citerat efter Burnett Bolloten, *The Spanish Civil War – Revolution and Counterrevolution*, The University of North Carolina Press, 1991, s 867, not 66. – Red

med kulsprutor, och detta inte bara mot fascismen. Så länge arbetargrupperna inte har kommit till enighet, är hela läget farligt, osäkert.

Detta som inledning – så opartiskt som det har varit mej möjligt. Så kommer jag till skildringen av oroligheterna i Barcelona, så som vi upplevde dem, kamrat Spångberg och jag. I själva centrum, hörde och såg men naturligtvis utan att kunna veta upphovet till vad vi hörde och såg.

Måndagen den 3 maj.

Lite efter kl. 3 måndagen den 3 maj når oss ute på stan rykten om skottlossning utanför telefoncentralen – bara tre hus från vårt eget hotell. Ja, gatan är spärrad, polis med revolver hindrar folk att passera. Folket tar det skämtsamt, skrattar och springer utmed husväggarna. Spår-vagnarna går som vanligt och bilar kör genom det farliga området. Grupper av beväpnade arbetare kommer och går. En rödakorssoldat. En man kommer springande med två små barn. Det är oro i luften, men kanske det bara gäller en liten skärmytsling av det vanliga slaget?

Hur som helst, vi har avtalet med kamrat Gorkin en intervju kl. 3 och vi går till La Batalla, en omväg. Utanför La Batalla står väpnade skyddsvakter. När vi kommer ut på gatan igen efter sammanträffandet, framåt 6-tiden, skils kamrat Spångberg och jag åt. Han går upp till Souchy i Casa CNT-FAI för att rådgöra om det anförande han samma kväll ska hålla i CNT:s radio. Jag var för hes att tala (den vanliga malören, då man kommit till Kataloniens svåra klimat), skulle uppträda på hemresan i stället. Med en norsk kamrat G. gick jag alltså hemåt vid 6-tiden. Stämningen kändes kvav på något sätt. På balkonger i gränderna stod kvinnor och samtalade tyst och med undrande, oroliga ansikten. I gathörnen samlade sig grupper i debatt. Väpnade arbetare i större antal marscherade ut: CNT:s garde.

Vad gör man där? En man och en kvinna påtar ivrigt i gatan med något redskap, bryter opp en gatsten. Barrikader? Mycket riktigt. Här skyndar man sej att få loss den första, svåraste stenen. Men ett par gränder längre fram är redan en barrikad halvfärdig: 5-6 lager gatsten i höjd, flera man i febrilt arbete med bygget. Butikerna slår igen överallt. Något väntas. Jag skils från min norske kamrat och kommer in på Ramblas, stora promenaden från Plazan ner mot hamnen. Det börjar hastigt falla regn och folkmassorna utrymmer. Men också för annat än regnet. Jag köper i hast några vykort i ett stånd, som skyndsamt täcker sitt lager. En ambulans kommer häftigt pinglande. Mycket folk är ännu ute, men man söker sej bort från Plazan och gatorna.

Regnet ökar. Jag springer fram till hotell Victoria. Strax efter ringer kamrat Souchy och meddelar att det har kommit en truppavdelning från PSUC för att besätta telefoncentralen, och avlyssna alla samtal. Mer vet han ännu inte.

Något senare kommer den förut omtalade tyske kamraten upp på hotellet och meddelar, att telefonhuset är taget av regeringen men i förstäderna har FAI på flera håll avväpnat polisen. Vi har haft flera sådana stridigheter förut men ingen som har sett så allvarlig ut.

På hotellet har man fått sex poliser till skydd, blåklädda män som har slagit sej ner vid porten och därifrån med sina gevär bevakar gatan. De äter sedan med oss, sitter vid borden med gevären mellan benen. Senare kommer flera, till sist ett 50-tal.

Kvällen går tämligen lugnt men blandhotellgästerna råder en märkbar oro. Vad är på färde? Hur ska natten bli? Efter den – alltid – sena middagen kl 8.30 på aftonen drar man sej efterhand var till sitt.

Tisdagen den 4 maj.

Natten har varit tämligen lugn. Man berättar, att inga jus har varit tända. Jag väckes som varje morgon vid 5-tiden av en tupp-usling – kanske bara en höna – i ett höns hus inne på gården. Jag blir blodtörstig för tupp-uslingens skull, önskar skottlossning, med bara honom som offer. Spångberg och jag har var sitt rum inåt gården, en smutsig hopgyttring av 7-8 gårdar, där det inte sopas, utan trasor, papper och apelsinskal ligger orörda, blommor står i ringar utanför fönstren – någon gång tittar ett kvinnohuvud ut –, blekta, trasiga persienner är alltså neddragna utanpå fönstren och diverse tvätt fullkomnar den sydländska gårdsprakten.

Våra svenska ungdomsklubbister Ejlert Hagberg och Gösta Israelsson kom i går eftermiddag hit till hotell Victoria och kunde sedan inte gå tillbaka till POUM:s kasern, där de var förlagda, måste hyra rum i Victoria och fick ett stort sådant i sjätte våningen med fönsterdörr och balkong åt Plaza de Cataluña. Så fort kamrat Spångberg och jag hade kommit i kläderna sprang vi opp till pojkarna och tog en överblick över Plazan.

Var det inbördeskrig eller var det en dag som alla andra?

Vi skulle snart få svaret.

IX. Tragedien i Barcelona¹⁵

Tre dagar instängda i hotell Victoria med kulorna visslande utanför fönstren. Av Ture Nerman.

Där stod vi fyra svenska socialister i rum 312 i sjätte våningen den 4 maj och tittade ut över Plaza Cataluña. Var det inbördeskrig eller var det en dag som alla andra?

Solen sken praktfullt, Några arbetare gick lugnt över Plazan, men inte så många som vanligt och det körde inga bussar, inga spårvagnar, tydligen heller ingen metro: gluggen snett nere till höger tömde inte ut några människor och ingen fick ner där.

Nej det var inte en dag som alla andra. Allt var för tyst, för spöklikt tyst mitt i majmorgonens ljuvliga solsken. Så som här annars brukade skramla och skrälla!

Plazan är stor och praktfull med trädgångar och skulpturer och fontäner och trappor. I mitten står den stora förstamajpelaren med propagandabilderna som övergiven efter ett massmöte. Till höger snett över i hörnet ”stalinisternas hus”. f. d. hotell Colón (Columbus), ett massivt sjuvåningspalats, nu central för Kataloniens socialistiska ungdomsförbund. Överst ett stort KUI-märke och snett på 3-4 våningarna en jättebild av Stalin. Det lär ha funnits en pendang på andra sidan porten: Lenin, men han hade av någon anledning avlägsnats.

Nu smattrar det på avstånd. Rummets balkongdörr står öppen och vi kikar försiktigt ut och bortåt telefoncentralen. Där står vakter, men det var inte där det sköts utan längre bort.

Om en stund ett lustigt intermezzo. En liten grabb kommer hastigt körande på cykel neri gatan under oss, från höger till vänster, från Stalin-huset mot telefonhuset. Han viftar med en vit näsduk, han är neutral! Han kommer lyckligt förbi telefoncentralen men strax nedanför märker han, att han har tappat något, ett paket på pakethållaren. Han åker in mot en trottoar, kastar cykeln, alltså arbetande med vänstra handen och viftande med den högra, springer tillbaka något hukad ett halvt kvarter, alltså viftande, tar opp ett paket, fortfarande under viftningar med näsduken, springer likadant tillbaka, klämmer fast paketet, hoppar opp på cykeln och kör vidare neråt hamnen – hela tiden med näsduken neutralt i högsta hugg, hela tiden nästan skämtsamt att se och hela tiden förmodligen oskadd. Allvaret här värkar knappast allvarligt.

---

¹⁵ FD 9 juni 1937

Strax efteråt ser vi flera människor passera hukande nere i gatorna med vita näsdukar, och nu låter det allvarligare: täta, regelrätta gevärssalvor. En underlig känsla, men det går strax över, alldeles som kamrat Hagberg berättar att det gör vid fronten. Spänningen tar bort den ev. oron eller rädslan. Allt kan ju ske, men allt sker naturligtvis inte – med mej, tänker man.

En bil med poliser och gevär passerar nere i gatan.

Nere på Plazan flaxar en stor duvsvärm opp, skrämmd av skotten. Flyger förvirrad fram och åter. Ännu inga duvliv förlorade, Men det blev.

En ambulans kommer ursinnigt ringande. Här blir tydligen allvarligare.

Plötsligt ett underligt fascinerande knatter. Kulspruta! 48 skott, rysk modell, förklarar vår expert Hagberg. Gick skotten över Plazan framför oss? Möjligt, De hördes rätt nära. Men vi står fortfarande kvar i vår öppna balkongdörr, drar oss bara lite tillbaka mot dörrkarmen, Det känns inte alls farligt, Det fortsätter smattra, nu gevärsskott.

– Titta, säger en av pojkarna. Titta på gubben!

Nere på Plazan sitter gubben, som hyr ut stolar för 20 centimos, sitter alldeles som de andra dagarna, kvar lugnt på en bänk, och väntar på kunder. Han lutar sej slött och missnöjt åt sidan och väntar. Nej i dag blir det nog klent med kunderna. Kulorna går för nära huvudet. De har kanske nyss gått några meter över gubben själv. Men han är spanjor. Om han skulle få en kula? Än sen?

Ett begravningsfölje nere i gatan. Bara likvagn, liket och de få sörjande i samma vagn – hälften var – och två svartklädda betjänter bakpå. Mitt i kulregnet.

11.45 noterar jag ökat kulsmatter. Massor av skott lossas tydligen tvärsöver Plazan.

12.30 hör man ett flygplan surra, Vi ser det också kryssa högt över staden. Observatör från Valencia? Flygarna försvinner.

Hörnhuset ner mot Ramblas har hissat amerikanska flaggan. Ett hus lite innanför har fransk flagga – franska konsulatet.

Gubben med stolarna har försvunnit. Han är inte skjuten men har förmodligen ledsnat på att inte få kunder. Förresten är det siesta nu: kl. 1-4 lägger man här i landet ner allt arbete, stänger alla butiker och drar sej in i svalkan från den olidliga hettan. Under siestan tar t. o. m. revolten ledigt.

Ett par pojkar går obekymrade med vita näsdukar snett över Plazan.

Man säger sej ha sett en pansarbil från CNT köra fram mot Stalin-huset.

Lunchen kl. 12.30 har dukats i ett rum mot Ronda Universidad, en sidogata där inte strid pågår.

Kl. 2 telegraferar kamrat Souchy: Striden står mellan å ena sidan socialdemokrater-kommunister (P.S.U.C.), å andra sidan CNT-FAI och POUM. Regeringen uppges ha sagt i radio, att allt är lugnt i Katalonien, det är bara några okontrollerade element som är oroliga.

Vitklädda sjuksköterskor går över gatan utanför Stalin-huset.

Mot 5-tiden ökar striden. Från Plazan höres kraftiga gevärssalvor och hetsigt knatter av kul-sprutor. Jag inbillar mej också höra kanoner. Två CNT-tanks lär ha kört över Plazan. Vi ser flera ambulanser.

Vid halv 6-tiden ringer vår förut citerade, intervjuade tyske kamrat W. och råder oss att ringa svenska konsuln. Jag ringer opp och träffar honom. Ernie Beckman heter han, vicekonsul om

det ska vara alldeles korrekt. Han råder oss att söka hålla oss kvar i hotellet. Han har försökt skicka telegram till Stockholm men inte lyckats. Om jag vill ringa honom igen mellan 8 och 9!

6.30 ringer vår norske vän Gauguin, bildhuggaren. Undrar hur vi har det. Kamraterna är mycket vänliga, tydligen måna om att hjälpa oss. Han är nu i en förstad, men ska försöka komma in, om det går.

Nu dör skottlossningen bort, man hör bara enstaka salvor på långt håll.

8.45 ringer jag konsul Beckman. Ingenting att göra än. Det lär gå ett tåg till Valencia 7.40 i morgon bittida. Radion har utsänt en maning från de olika partierna att bevara lugnet. President Companys har talat, CNT:s generalsekreterare Mariano Vazquez från Valencia och likaså UGT:s sekreterare Hernández Zancajo, och alla tre har de manat till lugn och samling. Jag har talen bevarade i CNT-tidningen Solidaridad Obrera, men utrymmet medger inga citat.

Kl. 9 på kvällen ringer Gauguin igen, han kommer inte in till stadens inre. Det tycks emellertid jusna efter radiomaningarna. Vår hotellvärd, en liten korpulent svart man säger: ”Nu är allt klart. I morgon bitti kan ni ta bli till tåg.” Gästerna, som på eftermiddagen har varit lite bleka, börjar bli pigga igen. I grannrummet till mitt bor en gulhårig señora, jag kallar henne Kanariefågeln. Där spelar man kort halva natten, i varje fall tills jag somnar.

Och det blev morgon och det blev afton den första revoltdagen, tisdagen den 4 maj.

Onsdag 5 maj.

Men det vart ingen avresa till Valencia i dag heller.

Lugn, solig dag. Tupp-fan lever och gal vilt som vanligt. Men jag går inte opp förrän kl. 6. Det finns inga bilar, och nu sägs det att tåget har gått redan före 7. Inga bussar, inga spår-vagnar, absolut dött. Bara tuppen.

Man skjuter enstaka salvor långt i borta.

Från Hagberg-Israelssons rum 312 sonderar vi terrängen.

Arbetare på väg till sitt arbete, men inte många i dag heller. Folk visiteras på gatan, sträcker opp händerna. Somliga går hela tiden gatan fram med oppsträckta händer. Men kvinnor visiteras inte. Spansk artighet?

Kl. 8 värkar situationen lite jusare. Mera folkliv, och visiteringarna tycks ha upphört.

Stalin-huset är likt sej se'n i går Nej, där är något nytt. Utom de många sandsäckarna i fönstren – huset är som så många andra en fästning – har man också byggt en barrikad av sandsäckar i själva hörnan mot oss, under boulevarden Paseo de Gracias lummiga träd. Och även på trottoaren utanför porten är en liten barrikad av sandsäckar opplagd.

Kl. 9 börjar återigen regelbunden skottlossning. Även maskingevär. Krutrök sticker i näsan i vår balkongdörröppning. Folktomt på gatorna igen.

Vi träffar den förut intervjuade kommunisten F. Vad har hänt enligt honom?

När regeringen ville ta telefonbyggnaden i förgår, började missnöjda FAI-element bygga barrikader. Regeringstruppen drog sej tillbaka för att undvika strid. I förmiddags hade bildats en ny, provisorisk regering i st. f. den gamla som hade upplöst sej då anarkisterna däri inte längre hade någon auktoritet hos de sina. I den nya regeringen råder samma styrkeförhållanden, men där sitter nya män från CNT-FAI. Kl. 10 skulle trafiken i Barcelona ha satts igång, men där fins odisciplinerade FAI-element som vill skjuta mera. Om detta varar två dagar till, så gör Franco offensiv i Aragonien.

– Ja, det kanske vore räddningen. En bombräd över Barcelona skulle kanske samla de oeniga arbetarna?

– Nej, men inga andra än de fackligt organiserade arbetarna bör få ha vapen. Det finns fler maskingevär i Barcelona än vid Aragon-fronten.

Kl. 10.20 noterar jag uppflammandet av en kort men vild skottlossning. Jag tycker mej också höra dova kanonskott, på avstånd. Fullt krig!

Konsul Beckman har ringt, hälsat att han försöker ordna med en bil från myndigheterna åt oss. Han är god vän med en katalonsk överste.

Kl. 11.50 kommer våra kamrater Gauguin och tysken. De har lyckats ta sej fram hit på omvägar kring skottlossningscentra. Berättar om stupade. Jag har inte sett någon stupad, överhuvudtaget ser man inga av de krigande, de ligger inomhus. Men ambulanserna kör ideligen pinglande.

Kl. 12.50 registrerade vi skarpa pistolskott alldeles i närheten.

Pojkarna nere i porten till Stalin-huset har stål hjälmar på i dag.

En man kommer ut ur porten och delar ut ammunition till kamraterna bakom barriken i hörnet, i stället för att göra det genom fönstret, alldeles ovanför barriken. Det hade varit försiktigare. Här kan han ju bli skjuten omedelbart. Men ingen skjuter på honom.

I dag är duvorna nere på Plazan lugnare, tydligen härdade. Sitter där hundratals eller kliver vaggande omkring. En duva ligger död. Ett par andra går fram och nosar på henne, söker hjälpa henne opp. En liten tragedi.

En kvinna går alldeles lugnt förbi Stalin-huset i värsta kulregnet.

Jag frågar kamrat W., medan vi lyss till smattret, hur mycket folk som är ute i det riktiga kriget. Man räknar med att Franco har 250 000 man och regeringen 350 000. Internationella brigaden, som räddade Madrid och därmed, som vi hoppas vände världshistorien, hade 25-30 000 man. Av dem återstår nu 10 000. En verklig jättesaga! Det blir ett epos att skriva!

Kl. 3 ringer konsul Beckman. Den katalanske översten kunde inte skaffa bilen. Men striden torde snart vara slut. Det är emellertid – säger konsuln – den allvarligaste kontroversen hittills i Barcelona.

Kl. 3.45 hörs åter surr som av flyg. Och strax efter kulspruteknatter. Eller är det mattpiskning? Ånej, det är kulsprutor.

Något senare flammnar striden åter upp, nu vildare än någonsin!

X. Tragedien i Barcelona¹⁶

Striden kulminerar och bilägges. Av Ture Nerman.

Onsdagen den 5 maj vid halv 6-tiden på e.m. flammade striden åter upp kring Plaza Cataluna, nu vildare än hittills under de två dagarna. Och nu ser vi också för första gången människor i strid, soldater. Hittills har det varit ett ständigt skjutande mellan hus, men inga skyttar har synts, de har legat bakom sandsäckarna. Nu smyger soldater nere på Plazan under oss, där vi fyra svenska socialister står i balkongdörren uppe i rum 312 i sjätte våningen på Victoria Hotel. Soldaterna är blåklädda och kommer från höger, från Stalin-husets håll, tillhör alltså den sidan. De är 7-8 man. De smyger hukade utmed en låg mur på Plazan, har gevär i hand, lägger sig eller hukar plötsligt stilla, tar sig efter hand vidare ner mot telefonhuset.

¹⁶ FD 11 juni 1937

Vid det här laget blir striden så ursinnig, att vi inte kan stå kvar i den öppna dörren, ja, inte ens som ibland förut ligga på golvet och sticka fram huvudet, nej, nu kan vi inte ens höra varandras röster och måste hastigt utrymma rummet. När vi kommer ut i korridoren står en förskräckt städerska där och ropar, att vi ska stänga dörren, och så slår vi hastigt igen den efter oss.

Lite senare, när striden har bedarrat igen, kommer det främmande till hotellet: 7 danska studenter, 6 män och den enes unga maka. De har på inbjudan av spanska studenterna gjort en mycket intressant rundresa i folkfrontens Spanien och kommit till Barcelona kl. 2 i natt, rättare bara till en förstad Sans, och fått vänta där på stationen under allahanda vilda rykten om uppror. De är stormförtjusta över sin resa men lite snopna att nu bli hejdade.

En av polismännen vid vårt hotells port kommer upp, blödande av ett sår i armen. Man får höra, att här har varit husundersökning på hotellet i förmiddags, men bara i vissa rum. Någon hade skjutit från hotellet. Nå, det var kanske inte någon kontrarevolutionär utan bara en vanlig spanjor som njöt av att få pröva sin revolver. Man tycker om att knalla här.

Senare på aftonen upphör skottlossningen i det närmaste.

Liksom i går kväll dukas det i ett rum som inte syns från Plazan, och nu täcker man också för fönstren med filter och dukar.

På e.m. får vi höra, att en ny regering har bildats i Katalonien, fyra man, två från borgerliga partier och en från vardera CNT och UGT, Den från UGT utsedda Sesé hann dock aldrig tillträda. Han blev skjuten då han skulle stiga upp i sin bil och vara till sitt ämbetsrum. En ny man från UGT vid namn Vidiella ryckte då in som minister.

CNT:s regionkommitté säges ha sänt ut ett upprop till sina medlemmar att genast inställa striden. Den som kl. 6 i e.m. ännu slogs på gatan skulle betraktas och behandlas som fascist.

Och så blev det afton även den andra revoltdagen.

Torsdag 6 maj.

Kristihimmelsfärdsdag efter gamla tideräkningen. Som inte finns kvar i det röda Spanien. Men den eländiga tuppen finns kvar trots två dagars strider och väcker mig från gården ungefär normalt kl. 5 på morgonen. Jag går upp nästan med detsamma. Undersöker möjligheterna att fortsätta till Valencia men det finns inget tåg. Och så är kamrat Spångberg sjuk, har fått halsfluss. Han fick sedan dras med feber hela resan och vid hemkomsten till Stockholm mönade det fram en verklig katalonsk halsböld, För egen del slapp jag hesheten efter tre, fyra dagar och undgick sedan alla komplikationer. För dagen måste emellertid Spångberg bli liggande till sängs.

Vid 7-tiden surrar det som av en flygmaskin.

Från rum 312 ser jag folk nere på Plazan på väg till sitt arbete. Mera folk än i går morse. Metron går också. CNT som behärskar trafiken, lär komma att sätta i gång bussar och spårvagnar i dag, och kommer de i gång så kommer folket igång. Solen lyser lika strålande som förut. Duvorna har kommit tillbaka nere på Plazan, tycks för sin del ha glömt hela tragedin.

Jag går ner i mitt rum åt gården.

Man vad nu? Kulsprutor igen? Nej, den här gången är det verkligen bara mattpiskning inne på gårdssidan. Och därmed är förtrollningen bruten. Vi har vaknat ur mardrömmen, där arbetarna sköt ihjäl varandra.

Hagberg och Israelsson vill passa tillfället att hämta sina kappsäckar borta på POUM:s soldathem. Ingen skjuter i dag, så jag följer med för att få en överblick av läget. Det är skönt att komma ut efter två dagars instängdhet.

Det *är* ljusare ute. Goda tecken: man lappar spårvagnsledningar ute på gatorna. Ramblas är full med folk, alldeles som föra striden. På en sidogata utmed ramblan står stora bilar med mat från Frankrike: Camiones Franceses. Det värmer. Vi är inne på rätt spår igen. Arbetarnas solidaritet.

Strax invid ser vi en blodpöl på gatan. Man har lagt ett papper över för att skylla, Men den syns och etsar sig i minnet, outplånligt. Lite längre bort ser jag blodspår efter en som har burits, fläck efter fläck.

Vi möter unga flickor med väl målade läppar. Det finns väsentliga saker här i livet som trotsar krig och revolutioner.

Utanför ett POUM-hus på ramblan står alltjämt vakter vid sandsäcksbarrikader. Utanför ett annat hus, en restaurang, är serveringsbord kullkastade och man trampar i krossat glas, det flesta fönsterrutorna har gått. Strax intill är två bilar grundligt demolerade.

Och där borta har vi en barrikad i ett gathörn på norra sidan Ramblas. Den är byggd av gatsten och därpå högst elegant marmorskivor tagna från ett bygge i motsatta hörnet.

Ett par anarkistpojkar med handgranater i bältet leker med en hund. Flera gånger under vår vandring kör ambulansbilar bullrande förbi oss. På gatan ligger en hel del kvistar och grenar, som har skjutits ned från träden på Ramblas. Byggnadernas fönster är i allmänhet däremot inte så skadade som man skulle ha trott. En del glasskyltar har åkt.

Nästa gränd. Barrikad av gatsten tvärs över inloppet. Ännu en gränd, samma sak.

En POUM-man kommer i hastigt fläng och säljer La Batalla. Han har geväret i en rem över axeln. Arbetarna är visst inte avväpnade.

En ny typ av barrikad – runt ett kvarts hörn.

Längre ner mot hamnen en väldig barrikad tvärs över hela Ramblas.

Barrikad, barrikad, här fick man sitt lysmåte på barrikader. Och vilja typer på dess barrikadhjältar: granna skäggiga sydländska konstnärstyper, som tagna från en illustration till Blanchés Sonen av Söder och Nord eller något annat romantiskt från 1830 eller 1848! Förresten är Barcelona gammalstad som byggd för barrikadstrider med sina smala gränder.

Jag följer med upp i POUM:s soldathem, f.d. italienska hotellet Falcon. Ser från ett fönster ner i en gränd. Gränden är stängd av en barrikad. En smal öppning på ena sidan släpper fram trafikanter. Kvinnorna kommer skyndande med kassar och korgar – väl för att handla lite till hushållet efter de här svåra dagarna. De visiteras inte. Männens däremot fingrar man på efter vapen. Och de måste visa dokument. Vakten laddar sitt gevär medan trafiken släpper ett tag. En annan revolutionär sticker in sitt gevär mellan säckar och stenar inåt gränden. Så behärskar han den från barrikaden. Som f.ö. är POUM:s.

Bakom en barrikad i närheten sitter man och håller vakt medan man vilar sig i länstol.

De två svenska kamraterna har hämtat sina kappsäckar och vi går Ramblas uppåt för att komma till Victoria Hotel. Klockan är 9 på morgonen.

Så där ja! Med ens börjar folk rusa som i panik från Ramblas in mot sidohuset. Ska det börja igen? Vi följer med för säkerhets skull. Hamnar i första bästa hus, ett hotell Oriente. Där står vi innanför hotellporten och gluttar ut. Spänningen är stark. Inget skott likväl. Jo, rätt som det är hör vi en salva, men som det förefaller inte alldeles i närheten.

En väpnad man kommer in med en handgranat i handen, färdig att kasta. Man drar sig ofrivilligt undan. Det är inga trevliga leksaker att tappa.

Efter en halvtimme kan vi komma ut. Några personer skyndar fram utmed husväggarna där ute. Men Ramblan är tom. Vi passar tillfället – det kan bli svårare sedan – och smyger hastigt utmed husväggarna hem till hotellet.

Konsul Beckman har sökt oss där. Som där alltjämt är ganska lugnt ute, passar vi tillfället att göra ännu en promenad, till svenska konsulatet, Calle Balnes 109. Vi passerar ett par barrikader och vid den ena klämmer man på oss för att känna om, vi har vapen. Konsulatet ligger i en lugnare stadsdel. Barn är ute och leker på gatorna. Pojkar rullar band. Kvinnor står i kö. Några få matbutiker är öppna.

Konsuln meddelar, att han har sänt telegram i går till utrikesdepartementet i Stockholm, att allt är väl med oss. Han har vissa möjligheter att vi kan få komma med en fransk båt till Marseille. Tågtrafiken är ännu svår. Nordstationen är numera en FAI-fästning. Vi tackar och ombeds infinna oss på franska konsulatet näste morgon.

– Bor här mycket svenskar i Barcelona?

– Nej, det är bara en del som är ingifta med spanjorskor, allt som allt är de med barn och blommar 40-50 stycken.

Vi går hem till hotellet igen.

Kl. 3.15 noterar jag åter skottlossning, rätt stark. En flygmaskin hörs surra.

Nej, nu börjar man bli nöjd. Två dagars proletärt inbördeskrig må vara, men när det går på tredje dagen och man inte vet när vanvettet ska sluta och man ska komma loss, då ledsnar man.

På hotellet minskar maten och brödet för varje mål. Det är nu tredje dagen som inget bröd bakas i Barcelona.

Nere vid Stalin-huset stannar en ambulansbil. Två vitklädda läkare eller sjukvårdare stiger ur. Man hämtar någon uppe i huset. En matbil kommer fram och släpar in en massa paket, säckar, lådor etc., tydligen proviant.

Metron går – man ser folk skölja upp ibland i dess gatumynningar.

Kl. 6 börjar det skymma. Plazan ligger redan sollös. De sista strålarna lämnar rum 312 i sjätte våningen.

Hur många har stupat under dessa tre vanvettsdagar? Man säger 200 döda och många fler sårade. Troligen är det många fler.

Fredag 7 maj.

Vaknar kl. 6. Allt fridfullt och soligt, fränsett att tupp-eländet gal värre än någonsin, jag tror min själ det är flera stycken höns idag, och så är där en del annat fågelläte och några lätt-sinniga kattrackare som jamar på ett säreget sätt – det låter snarp, snarp, som sjöfågel.

Ska det äntligen bli fred i dag? Nej, kl. 6.45 smattrar det långt borta. Kl. 6.55 surr igen av en flygmaskin. Gårdsgyttret är lika skräpigt som förut. Ingen har satt i gång en kvast där på åtskilliga dagar.

Glad nyhet när jag kommer upp i rum 312: bussarna går! Ganska mycket folk ute. Men ändå hörs det enstaka skott på avstånd.

Kl. 9.30 infinner vi skandinaver oss på franska konsulatet snett över Plazan: de sju danskarna och vi fyra svenskar – Spångberg är febrig men har följt med upp ändå. På konsulatets gård är ett kloster bränt, taket krossat, i mitten av en gård med palmer och en täckt brunn. Mycket folk samlas på konsulatet för att få komma med till Marseille, ett par internationella tyska sjömän, några fattiga brunbrända lantkvinnor, en med en nyfödd unge vid bröstet.

Svenske konsuln kommer upp med stämpel för att klara våra pass för svensk sida. Han talar med franske konsuln, men denne vet inte om båten kan ta oss utan nytt spanskt utresevisum. Och så går vi gem igen, ovissa.

Kl. 11 börjar också spårvagnarna gå. Bilar har satt i gång., liv och larm, det normala levernet har återvänt. Man lagar gatorna. Butikerna börjar öppna. Utanför en butik står en lång kö av män för att förnya sitt förråd av tobak.

Här och var är barrikaderna rivna. Alla är övergivna.

Man talar nu om 400 döda och 1 000 sårade.

Vi får order att ta vårt gepäck med till hamnen och vänta i tullen på den franska båten. Den ligger inne, en 3-4 000-tonnare. Vi hamnar i ett lag sällsynt smutsiga och sällsynt skräniga zigenare, som visst ska bli våra reskamrater. De tigger och ligger. Dessemellan leker några ungar krig, en 13-årig flicka kommenderar, i rad marscherar 7 ungar, i spetsen en 16-årig mor med en yrvaken och obeskrivligt lortig unge på armen. Bums kastar sig alla pojkarna på magen och låtsas skjuta: Rrrrr! härmar de.

Vi väntar fyra timmar på tullen och får så bud, att vi *inte* kan följa med den franska båten. Alltså hela dagen bortkastad: Av någon sorts nåd får vi följa med franska konsulatets stora flakbil allesammans, ett stort människolass. På bilen hotar ett slagsmål, en fransman är mycket hetsig. Alldeles bakom min rygg. Kanske man får ett skott i ryggen? Nej, han lugnade sig.

Vi är nu i en bedrövlig ställning. Våra pass ligger på franska konsulatet. Men vi får ett intyg om det. Att gå alldeles utan dokument kan vara farligt.

Lördag 8 maj.

Upp kl. 5 vid tupp-musik och katt-jam. Sol och lugn.

Kl. 9.30 vandrar Skandinavien åter till franska konsulatet och – får inte tillbaka passen, de är hos spanska myndigheterna. Resa till Marseille är emellertid definitivt omöjlig. I väntrummet sitter en fransk detektiv. Han stoppar en stor pistol i bröstfickan i ett obemärkt ögonblick, men jag märkte det. Han tittar sig vaket omkring, blir orolig då danskarna öppnar ett paket.

Vi vandrar ut på gatorna. Livet har återkommit i normala gängor. T.o.m. gatubutikerna är i gång. Ett nytt inslag i gatubilden är Valencia-trupperna, som har kommit de sista dagarna för att pacificera Barcelona. Det är gemytliga pojkar, som går omkring och hälsar på bekanta. De tas välvilligt emot av befolkningen. Tre kommer upp på vårt hotell, trevliga, brunbrända, bjuder på cigaretter, visar oss med stolthet sina nya ryska gevär.

Ute på stan ser jag en sällsam syn. I en raserad barrikad på Gracia leker 4 småpojkar barrikadstrid med käppar till bössor. Kastar småsten i st. f. handgranater. Sjunger Internationalen. En liten flicka dansar leende bakom pojkarna en spansk dans. I en annan avrustad barrikad leker 20 pojkar revolution. En har en vit bindel, tydligen ambulans. Underliga lekar, men som de gamla sjunga kvittra de unga, heter det. Och så är det väl både i Tyskland och i Spanien.

Vi tar farväl av kamrat Souchy och våra andra vänner.

På propagandakommissariatet gör jag ett besök för att söka påskynda viseringen av våra pass. Nu har så mycket tid gått, att den fortsatta resan till Valencia tyvärr är omöjlig, bäst därför att komma norrut fortast möjligt. Kommissarie Miravittles ger en kort intervju och sänder med oss en kamrat Ernesto med en personlig skrivelse till ordningsmaktens nya minister. Vi åker i bil till en regeringsbyggnad nere vid hamnen. Om vi får passen viserade omedelbart, kan vi resa med kvällståget till Port Bou. På ministeriets gård vimlar det av soldater och jag ser flera tanks. Vi kommer upp i förrummet utanför ministern. Nej, omedelbart kan vi inte få viseringen. Och man har ju onekligen viktigare saker att besörja. Kanske senare i kväll. Kanske i morgon söndag. I varje fall tämligen säkert måndag morgon.

Vi blir ganska nedstämda, men humöret lättar, när senare vid 8-tiden på kvällen, kamrat Ernesto kommer med passen klara, alla 11 skandinavernas utresevisa påskrivna.

Söndag 9 maj

steg vi upp kl. 3.00 för att hinna med första tåget 5.12, bar vårt tunga gepäck hela vägen till Francia-stationen, det fanns inga fordon. Fick så höra, att vi lika bra kunde ha åkt med tåget 7.25, som upphinner oss. Det första tåget var ett godståg. Vi for i alla fall, såg en barrikad på landsvägen norr om Gerona, fann Port Bous järnvägsstation mer sönderskjuten än på nedresan, plockade några sista blommor i Spanien, åkte genom tunneln och var vid middagstiden i Cerbere i Frankrike. Telegraferade och skrev luftpost till våra resp. hem i Norden men – längtade snart tillbaka till Spanien. Och gör det än. Aldrig har jag lämnat ett land med större saknad. Trots de dystra Barcelona-dagarna.

XI. Vardagsliv i Barcelona¹⁷

Matvarupriser, en bussverkstad, pressensur, etc. Av Ture Nerman

I mina föregående artiklar från Spanien-visiten har jag dels givit några intervjuer från olika läger om läget, dels skildrat den tragiska proletära inbördesstriden i Barcelona 4-5 maj. Återstår att beskriva vardagslivet så lång det står i min förmåga, då jag tyvärr av oroligheterna hindrades att så noga som jag velat ta del av detta vardagsliv.

Avsikten var emellertid den bästa, och den 3 maj fick jag tillfälle att göra en lärorik promenad genom en av Barcelonas saluhallar tillsammans med kamrat Souchy från CNT-FAI.

Vi började vår vandring på morgonen med att dricka kaffe på ett proletärt café i en gränd inte långt från CNT-FAI:s hus vid Vía Durruti. Dagen var het, och utanför cafét rullade man in stora vinfat i källaren. Lokalen var typiskt sydländsk med fattiga kvinnor, en myckenhet flugor och en blek skön servitris, en svarthårig ung madonna med vitt förkläde, rödsminkade läppar och en gul ros i barmen. På cafédiskan stod en bukett rosor, man hade nog inte fått den under 18 kr. i Svärge, här kostade hela buketterna kanske 1:50 i svenskt mynt.

Så gick vi ut och tittade på saluhallen strax över gatan. Hallen är belägen vid mynningen av Calle de Avellà i kvarteret 8. De står som alla saluhallar under facklig ledning. Ett plakat över ett stånd upplyser omedelbart:

”Kontrollerat av Allmänna föreningen av försäljare och köpmän i Barcelona. U.G.T.”

De allra flesta salustånden är underordnade U.G.T, ett fåtal den syndikalistiska C.N.T.

I denna saluhall finns allt möjligt, i rätt brokig blandning.

Först råkar vi på en grönsaksavdelning. Vad kostar varorna? (Den spanska pesetan står officiellt i c:a 38 öre och privat köper man den för 15 öre, 1 peseta = 100 centimos.)

---

¹⁷ FD 14 juni 1937

Körsbär finns till 1 peseta för 1 pund eller 400 gram. Kronärtskockorna kostar 5 till 10 centimos styck, man kan få två större för 25 centimos. Apelsiner, visserligen rätt små, betingar 10 centimos, 2 större 25 centimos. En mandarin 5 centimos, inte fullt 1 öre. Det råder ingen brist på apelsiner och grönsaker. Men potatis är det ont om, där står kvinnorna i kö, och vi kommer inte intill så vi kan få priset. Ost är en delikatess, som vanligt folk inte äter, 1 kilo går på 12 pesetas eller en arbetares dagslön. Smör kostar 16 pesetas per kilo och är en ren överklassvara i Spanien som i allmänhet i Södern. På landet vet helt enkelt många inte vad smör är. Man använder olja i stället.

Ett stånd säljer sybehör, ett annat svamp. I ett tredje frågade vi åter på körsbär. Priset som förut. Vi tog ett par och smakade på, ville betala. Frun i ståndet skakade på huvudet och framstötte: "No, no, no!" På inga villkor!

En knippa morötter om 10 stycken kunde förvärfvas för 30 centimos, bondbönor, 1 kilo 5 pesetas. Citroner salubjöds för 15 centimos stycket, 1 kilo 5 pesetas. Vetemjöl fans inte men uppgavs eljes kosta 2 pesetas kilot. I stället fans en sorts majsmjöl. Sparris en knippa om 600 gram fick man för det billiga priset av 80 centimos. Vi smakade en knivsudd paprika både av den beska sorten och av en mildare. En njutning var de s.k. nisperos, en sorts mycket läskande små bula äpplen med fyra svarta kärnor.

Oliver såldes av olika sorter, gröna och mörka alltefter olika beredning, vikare grönsaker till buljong, och mandeln var värkligt billig; 5 pesetas för 1 kilo.

Kommer vi så över till köttvarorna, så märktes här stark brist. Vi såg kött tillhandahållas bara på något enstaka ställe, och där var det kö. Priserna hann vi inte få, men de var nog ganska höga. Charkuterivaror var dyra. 1 kilo salt skinka betingade 18 pesetas. Fisk återigen var det gott om, men inte många sorter. Sardiner kostade 20 centimos stycket och ätes som vår strömming. 1 kilo (ungefär 30 stycken) gick till 6 pesetas. Så fans där små-ålar, liknande daggmack, till 5:75 kilot, snäckor, löjor, glin och allehanda andra underliga läckerheter. I Södern äter man sällsamma saker, jag har en gång i Italien frestat på bläckfisk, men gör inte om det. Här i saluhallen bjöds man också sniglar, tusentals krälände i korgar, ända opp mot kanten, somliga kröp över. Bleka krabbor kostade 3:75 kilot. All denna grannlåten i småfisk låg utbredd med isstycken på stora korglock, 1 meter i diameter och belystes starkt oppifrån med elektriska lampor.

Publiken i saluhallen är naturligt nog mest kvinnor, många har småungar på armen eller vid sidan eller bådadera. Man möter också män, som skrikande försäljer lottsedlar, en industri här i landet. Och så saknas det inte kattkräk, som oaptitligt slinker över en saludisk ner på stengolvet.

Ett socialiserat företag.

Efter besöket i saluhallen var det meningen att kamrat Spångberg och jag skulle genom kamrat Souchys förmedling få besöka några arbetsplatser och skapa oss ett begrepp om arbetets nya former i Spanien. För dagen planerades ett besök på en bilverkstad eller annars en större metallverkstad och på ett företag i textilbranschen. Det första hann vi med, men för det andra satte revolten samma kväll stopp.

På transportsyndikatet vid Ramblas de los estudios fick vi veta, att det inte gick att se någon bilfabrik, alla sådana arbetade för krigsindustrin. Däremot gick det bra att få titta på ett stort bussgarage. Vi tog buss ut till förstaden San Martin och steg in i Barcelonas största bussgarage, huvudsakligen anlagt för reparationer. Garaget har övertagits från ett bolag, äges nu av fackförbundet. Antalet arbetare är 1 200: busschaufförer, konduktörer, reparatörer och teknisk personal, däremot inga ingenjörer – arbetarna utför själva allt, även ingenjörsarbetet. Lönen är 14-15 pesetas pr dag och där fins bara två löneklasser: äldre och yngre. Den tekniska

personalen har dock 20-25 pesetas. En kommitté av företagets arbetare utgör företagets ledning. Den utsågs för sex månader sedan och man har svårigheter att få nyval, lagen stadgar nämligen att 75 procent av arbetarnas måste vara närvarande.

Vi kommer in i en väldig hall, där olika reparationer görs på bussar, och vandrar så vidare i en mängd avdelningar och lokaler. Jag är så okunnig i tekniken, att jag bara kan ge några upplysningar från platsen och egna allmänmänskliga iakttagelser, som kanske t.o.m. de blir lite valhänta. Motorer tog man förr från Tyskland. Den trafiken är naturligt nog helt stängd nu, men lyckligtvis kan man själv göra motorerna. Arbetarna har själv gjort goda uppfinningar, sedan revolutionen, har skapat nya maskiner. I ett rum repareras kylare, i ett annat stoppas sitsar, i en smedja härdas fjäderblad. Kardandrev kom förr från England, nu gör man själv efter dem. Kullager importerades från Frankrike, nu gör man redan själv lagren, kulorna däremot importeras från Tjeckoslovakiet.

Denna verkstad producerar pr vecka 4 motorer för autobussar. Tyska Bosch-magneter finns ännu lager av, och det är tur, ty sådana kan man ännu inte göra efter. Men startmotorer, som förr kom från Hitlers land, gör man själv.

Vi passerar en målarverkstad och en sal för karossbygge. Fem helt nya bussar har utgått från verkstaden. Alla arbetarna här – snickare, målare etc. – hör till samma syndikat. Lädret kommer från ett annat syndikat, glaset från ett tredje o.s.v. Företaget går bra och ger av allt överskott åt andra syndikatföretag som går sämre.

I en stor, rymlig lokal äter några arbetare sin lunch, ett mål på bröd, apelsiner och mjölk. Arbetarna har en egen sjukavdelning på 3 rum med två läkare, vilka inte är stationerade i företaget men kallas pr telefon. Sker sådan ofta? Nej, mycket sällan. All vård och medicin är fri, och arbetaren får sin fulla lön under sjuktiden.

Utanför företaget, vid porten, stöter vi på sandsäckar för alla eventualiteter, och säkert kom de till användning som barrikader lite senare på kvällen den 3 maj, då CNT-FAI försvarade sin erövring.

Press- och postcensuren.

En särdeles sympatisk compagnero (kamrat) av CNT-FAI-riktningen mötte vi på presskommisariatets censuravdelning, en ung rumän kamrat Adi Staalovicz, som kan åtta språk och som på nästan oklanderlig svenska för oss berättade om hur presscensuren fungerar i det republikanska Spanien:

– Här censureras både den inhemska och den utländska pressen, men eftersom vi bara har folkfrontens press, så är det knappast politisk censur det är frågan om, utan mest uppgifter och oförsiktiga uttalanden som kan göra militär skada. Om den politiska situationen får pressen skriva vad den vill. (Vilket man också fick bekräftat av den häftiga tidningsdebatten särskilt under de oroliga majdagarna. T.N.)

– Vad har man för straff för sådana oförsiktiga, skadliga uppgifter?

– Bara lindriga böter, som f.ö. aldrig betalas. Det gäller ju antifascistiska tidningar som skriver i folkets intresse. Så är det i Barcelona. I Madrid är det begripligt nog strängare, och där sker ibland beslag, även på arbetarpressen.

– Men posten då? Censureras den?

– Ja, vi lever ju i ett krigförande land. All post till och från utlandet öppnas här i Barcelona och på två andra ställen: i Valencia och Madrid.

– Förekommer det ofta olämpliga ting?

– Nej det är huvudsakligen rena obetänksamheter. Men ibland kommer posten fel, så att vi får brev avsedda för fascisterna, och därigenom får vi veta rätt intressanta saker. Förmodligen får de en del av vår post också. Det är Frankrike som distribuerar utlandsposten för bägge sidorna. Luftposten går till Marseille och Toulouse och sedan vidare som vanlig post till Spanien. Vi har också de fascistiska tidningarna. Dem köper vi från Burgos via Frankrike.

– Går det svenska tidningarna fria här?

– Ja, i allmänhet. Men Svenska Dagbladet och nya Dagligt Allehanda vill vi inte ha. De är alltför Franco-engagerade. Dem kan man inte prenumerera på genom postvärdet. Däremot har vi dem på antifascistiska organisationer och där kan man läsa dem. Dagens Nyheter har också haft en sådan ställning till spanska frågan, att den ibland har beslagtogs. Men så mycket mer håller vi på Segerstedts Göteborgs Handelstidning. En så sant frisinnad och kulturbetonad borgerlig tidning måste man sätta värde på. Den är utan like i Skandinavien.

Spanjorerna är människor.

Utöver dessa anteckningar från saluhallen, bussvärdstaden och presscensuren fins det åtskilligt i min dagbok, men man måste någonstans sluta, och det sker nämligen här. Vad vardagslivet beträffar. I en följande artikel återkommer jag emellertid till ett par intressanta krigsutställningar och så avslutas serien med ett besök i de svenska arbetarnas barnhem för spanska barn i Brévière.

Vår resa vart tyvärr inte lång. Men givande vart den. Vad beträffar landet så var det en upplevelse, och i den spanska arbetarklassen vart man absolut förälskad. Kalla gärna spanjorerna primitiva, barnsliga, allt det där vi industrifolk så lättvindligt slänger ur oss om Söderns folk. Spanjorerna är människor, impulsiva, frihetsälskande människor, tappra, hänsynslöst självuppoftande, medan vi ”längre hunna” är mekaniserade, likriktade. De handlar på eget initiativ, medan vi väntar på ordern från staten eller partiledningen. Men med allt detta goda hos ett folk, som ännu inte har präglats av industrialismen, följer tyvärr också en viss obenägenhet för disciplin. Man måste önska en sammanjämkning av deras lynne och vårt, men jag tror jag i den förordar en aning övervikt för *deras* egenskaper.

XII. Hur italienare och tyskar mördar och plundrar i Spanien¹⁸

Två givande spanska krigsutställningar. Av Ture Nerman

Spanska folkfrontsregeringen har utmärkt förstått att visa opp, hur nazismens Tyskland och fascismens Italien har drivit en fruktansvärd banditverksamhet i det olyckliga Spanien med mord och stöld och allehanda fador. Man fick därnere höra åtskilliga goda propagandametoder, hur fångna Franco-soldater, som hade blivit övertygade om sin forna sidas brottslighet, sänds ut med bilar och högtalare i själva frontlinjen om nätterna och där vädjar till de forna kamraterna att byta sida o.s.v. Affischpropagandan är också både konstnärlig och energisk.

Dessutom anordnas på olika håll hela *krigsutställningar*, där folk får med egna ögon se vapen och dokument från stupade fascister, italienare och tyskar. En utmärkt, gripande utställning var de första dagarna av maj anordnad i huset strax invid vårt hotell Victoria i Barcelona ”7 meses guerra” var den betitlad (7 månaders krig), och den var tillkommen på initiativ av Catalanska generalitetets eller regeringens propagandaavdelning. Jag hade tillfälle att besöka den den 2 maj.

---

¹⁸ FD 16 juni 1937

Följde man vänstra väggen genom de olika salarna, så möttes ögat först av förstorade fotografier från de spanska krigsflyktingarnas tragiska liv, deras flykt undan fasorna, deras vandringar på vägarna, deras uppsamling i härbergen och asylor. Bredvid sådana foton hängde andra från kampdagarna i juli 1936 i Barcelona, då arbetarna slog ner folkfienderna militärerna och kapitalisterna och jesuiterna, skottlossning från fönster, gatustrider, segerfoton, högingressanta närbilder. Åter andra foton visade soldattransporter till fronten, gripande avskedsscener med gråtande mödrar, hustrur och barn.

Så följde en serie krigsreportage med kamera, ytterligt skickligt utfört alldeles inpå striden och granatexplosionerna, men häpnade över järvheten. (Man skickar också officiellt ut sådana bilder som vykort, och ett par av de bästa återges till denna artikel.) Sönderskjutna hus och byar, bilder av kluvna hus, där maten ännu står framme i ett hems f.d. idyll, kanske har familjen hunnit fly, kanske omkom den. Sällsamma, skäggiga, romantiska soldattyper – alldeles som på barrikaderna i Barcelona –, sårade på bårar, sönderskjutna järnvägsagnar, en grupp engelska präster på visit i revolutionens Barcelona, civilfolk som söker skydd i Madrids metro, en rysk ångare med mat tas festligt emot i hamnen o.s.v.

Nu omväxling: fronttidningar med soldathumor, och stora, färgrika karikatyrer av präster och munkar och fascister och kapitalister – delvis i olja –, allt i ungefär samma stil som man känner igen från den ryska revolutionen: de ”heliga” gudstjänarna i diverse världsliga ställningar med penningpåsar och sköna lättklädda kvinnor.

Så är där stora monter på utställningen, innehållande fascistiska stupades kvarlåtenskap, och här kommer de ovedersägliga dokumenten om Italiens och Tysklands brott. Jag noterar i mängden av utställda originalföremål en grann morisk kapp och dito fez, en italiensk fascistmössa med risknippor och dödska, en stor svart fana med vitt tryck: ”2 ottobre XIII” (år 13 efter Mussolini-tideräkning) och undertecknad med facsimile av överfascistens namnteckning, en tysk hakkorsflagga, sönderskjutna italienska krigshjälm, moriska knivar och kroksablar, eleganta men kusliga italienska mössor, likaså franska fascistmössor och en spansk fascistfana för Fascio Madrid. Vidare hakkorsmärken i mängd, sporrar, en rad med 6 italienska medaljer, radband (gudliga är banditerna förstås, kanske hade de burits av en jesuitisk präst), massor tyska sedlar, pass av stupade morer och italienare, patronband, handgranater, flyggranater, skärvor av artilleripjäser, och hela dylika pjäser från Hitler och Mussolini.

Flera utmärkta kartor orienterade besökaren i krigsläget, med frontband som efterhand flyttas i takt med krigshändelserna. En god karta över Madrid, jättestaden som ju är i allas tankar alltjämt. På en vägg brev från allehanda världens städer, från politiker och kulturkämpar, bl.a. från en arbetaresperantoförening i Stockholm. En stor karta med satir över den falska neutraliteten och noninterventionen. Vad kapitalisterna i olika länder skickar Franco-banditerna trots sina diplomatiska avtal. Överst runt väggarna effektiva färgstarka affischer.

Och mitt i allt detta vandrar det spanska folket: män kvinnor, unga och gamla, tittande, undrande, tänkande. Bakom dessa besökares ansikten kände man anhörigas sorg och oro, folkets smärta, folkets hopp, folkets bestämda vilja att utstå allt för att kunna segra. Mina blickar följde dem en efter en, dessa besökare vars järtan var så helt med, så oändligt mycket smärtsammare än mitt eget, därför att det var deras närmaste det gällde rent konkret. Jag glömmer inte lätt en liten gumma med en helt liten pojke vid handen, båda allvarliga, vacker tragiska, det var säkert son resp. far som var borta, kanske redan död, kanske försvarade han de sina ute vid Aragón-fronten.

Jag såg unga kvinnor, gravallvarliga, med en liten unge i famn, en mor drog en barnvagn härinne. Små barn, små spanska barn med vackra gulaktiga ansikten, omgivna av svarta lockar, små spanska barn... Bara de orden kan ju göra en människa förtvivlad i dessa dagar, sedan snart ett år. Kan fascismens blodsskuld någonsin glömmas?

I Paris såg jag på återvägen ännu en spansk krigsutställning, i en källarlokal i ett hörn vid Boulevard Madeleine. Delvis var det liknande material, fotografier från kriget och dokument. Där stod också ett par propellerblad av ett störtat tyskt Junker-plan, tydligen märkta inför hela världen. Där visades vidare i original en del av de flygblad på italienska, som kastats ner över Francos italienska legotrupper. ”Soldati, fratelli, italiani” började ett: ”Soldater, bröder, italienare!” På flera foton i förstoring såg man italienska fångar lyssna till general Miajas – Madrids jättes – allvarliga, vänliga tal till dem. En del av fångarna såg slöa och dumma ut, andras ansiktsuttryck talade hela volymer. Bland fotografierna var ett par oförglömliga: en väg med en trupp soldater, sönderslitna till köttslamsor av en Franco-flygare.

Dokumentet hade större plats på Paris-utställningen än på den i Barcelona. Här såg man ett fascistiskt medlemskort och ett identitetskort efter en stupad italiensk officer. Efter en annan dylik fann man souvenirer i form av foton med nakna negresser. Ett tredje dokument, ett pass, innehöll en påskrift, att vederbörande skickades ”till Abessinien” – det är nog mer än en som har blivit så skändligt lurad av fascistbanditerna. Omväxlande härmed små enkla soldatbrev, som aldrig hunnit avsändas. Av stort intresse var en förklaring, enligt uppgift frivilligt avgiven av en tysk fånge:

Valencia 27.2.1937

I början av en frivillig förklaring vill jag här uttala, att jag ej nedskriver något för att därmed skaffa mig personliga fördelar. Tvärtom är jag övertygad att den väg, jag härmed beträder, blir en besvärligare väg än att stilla avvakta.

I dag anser jag det som min plikt att uttala, att jag i mina handlingar ej alltid har varit konsekvent i fråga om mina uppfattningar. Jag beklagar uppriktigt, att jag som tysk underofficer stillatigande har antagit en kommendering för vilt främmande intressen och därmed stämplat mig som en landsknekt mot spanska folket. Livets insats har en mening endast så man är restlöst övertygad om sin uppgift. Kampen mot andra kan man likaledes föra endast när man inser nödvändigheten. Jag är villig att sedan så mycket nytt stormat in på mig tala vidare därom.

Günther Löhning, underofficer i eskader Boelike, Hannover

Den tyske underofficerens porträtt fans bifogat.

Spanska regeringen har också utsänt i tryck på flera språk en mängd bilder och dokument, som är de fruktansvärdaste anklagelser mot dessa banditer och hunner i Tyskland och Italien, som har så ohyggligt mycket oskyldigt blod på sitt samvete. Man tycker, att måttet skulle vara rågat snart. Men de s.k. demokraterna vågar inte tala allvar med banditstaterna. – bl.a. därför att avgörande krafter i dessa s.k. demokratier själva är av samma barbarsläkt eller i valet föredrar fascismen före socialismen.

Det fina emellertid också människor med järta, främst den internationella arbetarklassen, och lika sorgsen som man blir vid anblicken av det våld som tillåtes från fasciststaterna, lika glad blir man åt vad man ser av internationell arbetarsolidaritet med Spaniens kämpande folk. I nästa och sista resebrevet ska jag berätta om den vackra epilog som min resa fick: ett besök vid de svenska arbetarnas spanska barnhem i Compiègne utanför Paris.

XIII. Spanska barnhemmet i Brévière¹⁹

Bland små föräldralösa spanjorer i de svenska arbetarnas skydd Av Ture Nerman

På hemväg från krigets Spanien fick vi svenska socialistiska resenärer tillfälle att göra ett besök i det svenska barnhemmet för spanska barn i Brévière, 7-8 mil nordost om Paris, intill

¹⁹ FD 18 juni 1937

staden Compiègne, det var den 12 maj vi i bil susade dit genom ett sällsamt franskt försommarlandskap i grönt, omväxlande fält och lövträdsdungar, där kvinnor och barn plockade liljekonvaljer och bjöd ut vid väggkanten, grön skugga, grönt ljus dessemellan, små regnbyar och dessemellan, strålande majsol. Det var som att åka i impressionistisk konst från 80-talet.

Vi kör igenom Compiègne och är till sist framme i en liten täck by med blommor utanför husen och bärbuskar i grönska. Solen ler mildt. Hela tavlan är en idyll, en bjärt kontrast till fasorna i Spanien. Det är byn Brévière, och här har vi det svenska barnhemmet, de svenska arbetarnas spanska barnhem.

Ett stort slottsliknande hus vid byvägen. Det tillhör bankir Olof Aschberg och har varit ett gammalt jaktlott. Han köpte det till sommarnöje och har redan använt det till gem åt tyska flyktingar barn. Som spanskt barnhem invigdes det den 23 februari i år, men det flesta barnen kom redan den 9 februari.

Olof Aschberg är inte bara en rik man utan också en rik själ, en man med ideal och hjärta. Hans lidelsefulla internationalism och tro på det mänskliga har tidigt fört honom i förbindelse med arbetarrörelsen, som han har gjort stora tjänster, och med det nya Ryssland, och när nu fascismen började sin mördarbana i Spanien, var det för honom och hans lika inställda maka något fullkomligt naturligt att ställa sina resurser till förfogande för att skapa en oas för små föräldralösa spanska barn utanför fasorna. De var också lika naturligt, att det skedde i samarbete med arbetarrörelsen. Gården restaurerad och med full utrustning tillhandahålles alltså av makarna Aschberg, och för barnens vivre och personal svarar Sverges arbetare.

Det gamla jaktlottet är en byggnad med bortåt 30-talet rum, och dessutom finns det en stor sidobyggnad, en gång i tiden personalbostad och stall, och en stor tomt med köksträdgård och lekplaner.

Fyra svenskor vårdar de små

Vi tas emot av föreståndarinnan, syster Inga Thorin, en ung sjuksköterska som styr hemmet med både fast hand och en älskvärdhet som gör henne älskad av stora och små. Vi blir bekanta med personalen: utom syster Inga, den svenske senatoren Nils Anderssons dotter Britt-Lis, som svarar för maten, fröken Bengtsson, som sköter städningen, och ännu en svensk flicka. Så finns där en fransyska som är syster Inas högra hand, en fransk lärare, som kommer in tre gånger i veckan och läser franska med barnen, och slutligen en spansk lärare och tre spanjorskor. Sammanlagt tio ledande och lärande krafter.

Hur många barn? När jag besökte hemmet fanns där 48 små spanska människoämnena, hälften pojkar och hälften flickor. Det flesta från Madrid, nästan alla föräldralösa eller åtminstone faderlösa. Ett par hade sin far vid fronten, och det innebär kanske redan nu detsamma som faderlös.

Efter hemkomsten har jag hos Spanienkommittén skaffat färskare uppgifter om antalet barn och vem som beskyddar dem. I början av juni hade antalet vuxit till 53, samtliga adopterade på vanligen 6 månader i taget. Avgiften pr barn – 35 kr. mat och 10 kr. kläder pr månad. Det är mest kvinnliga arbetare som deltar: Tobaksmonopolets kvinnor håller inte mindre än 15 barn, textilarbeterskorna är också duktiga, men även manliga fackföreningar gör stor insats. Scania-Vabisarbetarna har 12. Personalen vid hemmet får sin avlöning bekostad genom den allmänna insamlingen.

Gröt går åt sedan man blivit van.

Vid vår ankomst håller barnen på att leka på planen, och vi passar på att först bese lokalerna. Syster Inga för oss omkring och berättar erfarenheter.

– Att börja med var barnen mycket magra och ganska kinkiga med maten. Men nu har de fått en enastående aptit. De får gröt till frukost fem dagar i veckan. Den hade de svårt att vänja sig vid, tog först bara en klick, men nu går det åt stora tallrikar. Till middag har vi fem dagar kött, två dagar fisk, och till alla mål mycket grönsaker, sallad varje dag. Kaffe en gång i veckan, choklad varje söndag.

Vi inspekterar källarvåningen med det stora köket och ett nyinrättat tvättrum med 16 handfat.

– I början stod de alldeles handfallna här, säger syster Inga. Bara stirrade, hade aldrig sett något sådant förr. Nu tvättar de sig så muntert och belåtet som om de aldrig hade haft det annorlunda.

I första våningen är matsal och samlingsrum, sex stora rum. I ett rum en liten utställning av barnens teckningar och målningar, ungefär som svenska småbarn gör dem, pojkarna båtar och bilar, flickorna blommor.

Vi stiger upp i sovrummen, tio i varje våning. En trappa upp bor pojkarna. Där är också det lilla apoteket, där föreståndarinnan tar emot ev. patienter.

Jag har mottagningstimme här varje kväll, berättar hon. då kommer de gärna och får omplåstrat något och sedan säger de: ”Tack så mycket!” De är mycket lite sjuka. Kanske tio har varit förkylda under hela tiden. Någon gång skär sig någon i ett finger eller får en böld. Värre är det inte.

Två trappor upp håller flickorna till. Barnen är 2-5 i varje rum. I varje sovrum ligger en större pojke eller flicka, som har tillsyn över de andra, mindre. Åtskilliga rum är nytapeterade med glada barntapeter.

Pojkarna är inte lika mycket för att pryda sina rum. En enda pojke har i fönstret en ask med kreatur, som han gjort av pinnar, och en död skalbagge. Där ligger också en teckning, ritad av en större flicka, med blommor omkring. Han fyllde 10 år i går. Då hurrade alla kamraterna för honom.

Flickorna är mera för utsmyckning. I deras rum såg vi fotografier och dockor och bilder av hundar och annat. En fattig ensam mor, som arbetar i Valencia och har tre flickor här, resp. 7, 8, 9 år gamla, hade sitt porträtt med påskrift vid varje sin flickas bädd.

Sorgliga öden.

Det är mestadels dystra öden de små har gått igenom. I ett rum bor tre små systrar. Var fadern fanns, visste de inte och deras mor som följde med hit från Spanien och nu hjälpte till här. Nu i maj fick hon bud att komma till Genève till en svåger. Där fick hon veta, att maken hade arkebuserats av fascisterna redan i oktober.

Någon gång kommer det meddelande från någon av föräldrarna som lever i Spanien, så t. ex. hade en mamma skrivit t.o.m. från rebellernas område ett brev med Francos militärcensur.

– Barnen är mycket läragtiga, säger syster Inga. De har lärt sig lägga sina kläder mycket ordentligt. Men här får pojkarna priset. De har mycket mer ordning än flickorna. För övrigt har de alla lärt sig goda seder nu. När jag först kom hit, var de så bråkiga, att jag fick luftrörskatarr av att skrika för att få dem tysta. Jag använde t.o.m. visselpipa.

Det tog sin tid för de flesta att komma bort från det gamla. En pojke sade en av de första dagarna till en annan, som inte hade aptit: ”Ät du, du vet inte när du får mat igen!” När de fick se präster på bygatan tyckte de det var märkvärdigt. De spanska prästerna var ju emot folket och är i stort sett försvunna. ”Titta”, sa en pojke, ”titta, de får gå lösa!”

I det sammanhanget ett par andra typiska barnhistorier från detta hem. En pojke, Marcos, gick att börja med ständigt för sig själv, mörk och sluten, så olik de andra. Kände sig inte ha något värde. Så kom det ett brev, att tidningen Västgöta-Demokraten hade adopterat honom, och så kom det t.o.m. ett nummer av tidningen med hans bild. ”De har valt ut dig”, sade man honom, ”och nu är du Borås-pojken”. Borås var ett alldeles främmande begrepp för Marcos och är det väl än, men med ens skedde förvandlingen: han blev glad, han växte, han hade fått värde och självförtroende, någon brydde sig ju om honom – fastän det var någon flera hundra mil bort.

Marcos är nu öppen och glad. Men bitter och mörk är ännu en annan liten parvel. Han känner sig undermålig, har ont av det och det och säger alltid ”mal” (dålig, dåligt) om allt som rör honom. Han är sjuk, han ritar illa, allt är hopplöst. Han har emellertid blivit lite bättre, och efterhand ska väl också han få självförtroende.

Lek och språkförbistring.

Vi kommer ut på lekplatsen och hälsar på barnen. Det är barn i olika åldrar, från 5-6 år och upp till 15. De leker muntert, ringlekar, katt och råttor etc., tämligen likt svenska barn. Men de sjunger visst livligare. I typen är de inte så mörka alla. Några är det, riktiga sydlänningar, andra ser ut som svenska normalbarn. En del har t.o.m. blå eller grå ögon. Några är vackra, alla rara, innerliga, naturliga. Vad heter de? Flickorna: Victoria, Maria, Paquita o.d., pojkarna Francisco, Juan, Juanito, José, Antonio etc. Tänk, om det vore de svenska Greta och Lisa och Erik och Olle och Karl! Tanken ger tragiska perspektiv. Och är det mindre tragiskt nu?

Det hörs flera språk här, både spanska, franska, engelska, tyska och svenska. Barnen får inge lektioner i svenska men lär en del vid lekarna och snappar upp andra fraser: ”god morgon, god middag, god kväll, sov gott”, ”tack så mycket” och ”här ska det vara tyst” – tydligen ett lån från syster Inga. Och vad nu? Jo, nu sjunger de: ”Vi gå över daggstänkta bärg” på svenska.

– De leker mycket mera nu än i början, säger syster Inga. Men de drar sig åt var sin sida, pojkarna för sig och flickorna för sig, fastän det är samma lekar. I regnväder leker de i garaget, d.v.s. flickorna leker och pojkarna står omkring och hejar som vid en tjurfäktning. Ibland leker de tjurfäktning inne i hallen. Det är urkomiskt att se deras passning. Och tjuren, det är den där lille mannen.

Hon pekar på en av de allra minsta pysarna, som sannerligen också ser lite tjurig ut i synen. Men när vi frågar honom om han är tjuren, måste också han le.

Skolundervisning.

I gårdsbyggnaden är skolan inredd. Två små klassrum för kindergården vid dåligt väder – eljes utomhus – och ett större som skolsal för de äldre, dubbelpulpet, plats för 24 barn. På väggen Frankrikes karta och ett schema, så barnen vet vad som ska avhandlas. Alla äldre barn utom ett par kan läsa och skriva. Men de är ojämna, en 8-åring kanske kan mycket mer än en 12-åring. Materialet är ju så olika. De undervisas i spanska och franska språken jämte andra lämpliga ämnen.

Vi bjuds på middag – samma rätter som barnen förut har ätit: brödupp med chokladbitar samt böror och katrinplommon – och går så ut för att ta farväl av värdfolket, det är läggdags nu, klockan närmar sig åtta. Men nu är barnen extra livliga, pratar med oss så gott det går. Vi utväxlar bekanta ord och namn. ”Yo socialista”, ”yo comunista”, ”yo antifascista” (jag är socialist etc.), presenterar sig de små, ”Caballero”, säger jag. ”Largo Caballero”, svarar en flicka, en annan säger ”Azaña” (presidenten), en tredje ”Thälmann”, ”Frente popular” (folkfronten), säger en pojke med strålande ögon. ”Abasso Franco” (Ned med F.), infaller en annan. ”No pasarán”, genmäler jag (han ska inte komma fram). En flicka inskjuter; ”No pasarán a Bilbao” och tillägger, att hon är från Bilbao.

De kommer leende, vänliga fram med sina ord. Vi förstår inte varandras språk, men de där orden förstår vi, de binder oss och de små spanjorerna samman. De blir ett band av internationellt broderskap.

En liten flicka niger sirligt och säger god natt på franska: "Bonne nuit, monsieur!"

Och så klappar och kramar de om personalen och främst syster Inga. Hon är allas älskling, modern som de saknar, man känner hur de längtar efter föräldrar, de är riktigt papp- och mammsjuka. De flyger henne om halsen och trängs att få kyssa henne: "Syster Inga, syster Inga, kära syster Inga!"

– Ja, så här är det dag ut och dag in, säger offret varm och leende. Jag blir rent sönderkramad. De är så innerliga.

Och nu ger de sig inte förrän syster Inga har tagit ledningen av en väldig långsladd med alla ungarna över gården.

Arbetarsånger.

Det blir emellertid en liten extra försening före läggningen i dag. I anledning av vårt besök. I stora trapphallen, där två trappor går upp, en på var sida, för att förenas i en, i vars botten en juskrona hänger, ställer barnen upp sig, pojkar i vänstra trappan, flickorna i högra, de små minsta förbinder nere på golvet. Det är inte regi, det kommer så naturligt vackert. Och så börjar de sjunga för oss. Juskronan är tänd, barnansiktena är så allvarliga. De sjunger först de ryska revolutionärens sorgmarsch, sedan spanska arbetarsånger, jag hör ordet "barricadas". Ansiktena blir brådmogna, deras fäder och bröder kanske stupat på en barrikad. Snart kanske det är deras egen tur. Lidelsefullt sjunger de, allvarligt. "Oss alla unga". De sjunger sång på sång, omedelbart en ny, någon tar upp och strax är alla med. Så har jag aldrig hört barn sjunga. Det sjunger ur hela det kämpande spanska folkets hjärta. Vi står gripna.

Jag håller ett kort anförande till dem, tolkat sats för sats av den spanske läraren, Juan Llinas från Madrid:

– Unga kamrater! Ni är spanjorer och vi är svenskar. Men vi är alla främst människor och kämpar mot barbariet, för frihet och mänsklighet. Därför är vi solidariska. Överallt, jorden runt, tänker arbetarna på Spanien och önskar ert folk seger. Den ska komma. No pasarán! Vi har varit i ert vackra land och lärt oss hålla av Spaniens arbetarfolk. Nu reser vi hem till Sverige och ska hälsa våra barn, hälsa de svenska arbetarbarnen från er. När ni blir stora, ska ni och de kämpa gemensamt för folkets frihet och den internationella folkfronten.

På detta följde spontant Internationalen på spanska och svenska. Ett leve för folkfronten och internationalismen besvarades av läraren och barnen med: "Leve Sverige! Leve Frankrike" "Leve den demokratiska republiken!" Och så tågade barnen uppåt mot sina sovrum, ropande "tack" och viftande med handen eller med näven knuten till kamphälsning: "Salut!"

– Farväl! Den spanske läraren tryckte innerligt våra händer med ett varmt uttryck i blicken och orden: "Tak till Sverige!"

Och så fram mot niotiden steg vi upp i bilen för återresan till Paris. Det hade varit en sällsam avskedsstund, ett minne för livet, en vacker avslutning på den spanska resan. Vackrare kunde vi inte ha fått den. En liten oas, där goda människor har räddat olyckliga, oskyldiga barn från fascismens inferno. Men, man kunde inte undgå att tänka vidare: bara en liten bråkdel av de hundratusenden spanska barn som lider! Ja, det skulle behövas 100 000 sådana hem. Och den internationella arbetarklassen måste fortsätta sin solidaritetsgärning mot de små barnen till de män och kvinnor, som i detta nu i Spanien kämpar allas vår kamp, frihetens internationella kamp, mot fascismen, mot mänskligheten ärkefiende! No pasarán!